

PODUZETNIČKI EKOSUSTAV I PODUZETNIŠTVO MLADIH U REPUBLICI HRVATSKOJ

Gordana Schramadei, bacc. oec.

Ratka Jurković, univ.mag.oec.*

Sažetak: Ovaj rad pruža sulus elemenata poduzetničkog ekosustava važnih za podupiranje poduzetništva mladih. Fokus se stavlja na prezentaciju rada EFFECTUS Poduzetničkog Inkubatora (EPI) na Effectus veleučilištu i projekta Lansirajmo ideju, kao primjera dobre prakse poticanja obrazovanja za poduzetništvo među studentskom populacijom. U radu se opisuje struktura, ciljevi i programi EPI-a te se analiziraju rezultati provedene edukacije. Empirijsko istraživanje pokazuje pozitivne učinke edukacijskog programa na sudionike i sudionice, osnaživanje njihovih poduzetničkih kompetencija i poboljšanje njihovih poduzetničkih vještina. Uz to, rad nudi preporuke za daljnu praksu u poticanju poduzetništva među mladima. Zaključak ovog rada naglašava da je daljnji razvoj poduzetničkog ekosustava ključan za poticanje poduzetništva među mladima. Integracija različitih sektora, podrška fleksibilnih financijskih politika i provođenje proaktivnih programa edukacije ključni su elementi za uspješno stvaranje i razvoj poduzetničkog ekosustava koji će podržati mlade poduzetnike i poduzetnice te potaknuti njihov uspjeh.

Ključne riječi: poduzetništvo, poduzetnički ekosustav, poduzetništvo mladih, EFFECTUS poduzetnički inkubator (EPI)

*Autor za korespondenciju: Ratka Jurković, Svan consulting, ratka@svanconsulting.com

1. UVOD

Poduzetništvo mladih od vitalne je važnosti za poticanje rasta i razvoja. Mladi poduzetnici i poduzetnice pridonose inovacijama, novoj tehničkoj stručnosti te kreativnosti što je ključno za stvaranje novih radnih mjesta. Uz to se smanjuje njihova nezaposlenost, stvara mogućnost osamostaljivanja i doprinosu društvenom razvoju. Za razvoj poduzetništva općenito pa onda i onoga mladih važna je uspostava i djelovanje poduzetničkih ekosustava. Suvremeni poduzetnički ekosustavi suočavaju se s dinamičnim izazovima i prilagodbama uslijed globalnih promjena. U svijetu, rast tehnoloških inovacija, globalizacija tržišta i promjene u potrošačkim preferencijama označavaju novu eru poduzetništva. U tom kontekstu, razvoj poduzetničkog ekosustava postao je ključna tema u kontekstu globalnog gospodarstva.

Značajan naglasak stavljen je na tehnološki napredak i digitalnu transformaciju koja je posebice naglašena kod mlađe generacije kako potrošača tako i poduzetnika i poduzetnica. *Startupovi* i inovativna poduzeća igraju ključnu ulogu u stvaranju novih proizvoda i usluga, uz istovremeno oblikovanje brze, prilagodljive poslovne kulture (Gilberg i Jurković, 2017; Audretsch i Belitski, 2016).

Predmet ovog rada obuhvaća kratku analizu poduzetničkog ekosustava i poduzetništva mladih u Republici Hrvatskoj. Cilj rada jest pružiti teoretsko pojmovno određenje poduzetničkog ekosustava i poduzetništva mladih posebice kroz njihov pregled na razini Republike Hrvatske. U radu se iznosi primjer iz prakse poticanja razvoja parametara poduzetničkog ekosustava za mlade u Republici Hrvatskoj – EFFECTUS Poduzetnički Inkubator (EPI) i projekt „Lansirajmo ideju“. U radu će se detaljno objasniti navedeni projekt, njegovi polučeni rezultati i dati zaključak te kratke preporuke za praksu.

2. PODUZETNIČKI EKOSUSTAV I PODUZETNIŠTVO MLADIH

2.1. Poduzetnički ekosustav – kratko pojmovno određenje

Ekosustav označava kompleksan sustav međusobno povezanih elemenata koji djeluju zajedno kako bi podržali određeni cilj ili životnu sredinu (Jurković i Trojak, 2021). Poduzetnički ekosustav je u tom smislu onda sistemski pristup poduzetništvu koji uključuje institucionalne, financijske, obrazovne, tehnološke i društvene komponente koje međusobno surađuju radi poticanja inovacija i poduzetničkog rasta

Četiri su temeljne komponente za poduzetnički ekosustav usmjeren na tehnologiju, a svaka od tih komponenta može imati vlastiti skup atributa koji utjelovljuju elemente i međusobne odnose ekosustava. Te četiri komponente su: ljudi, tehnologija,

kapital i infrastruktura. Uz to literatura navodi i slijedeće elemente poduzetničkog ekosustava su:

- Institucionalni okvir: Odnosi se na pravne, regulatorne i političke uvjete koji oblikuju poslovno okruženje, uključujući zakone o poduzetništvu, poreze i poticaje.
- Financijska infrastruktura: Obuhvaća pristup kapitalu, ulaganjima rizičnog kapitala, bankovnim uslugama te ostalim financijskim instrumentima potrebnim za pokretanje i rast poduzeća.
- Obrazovanje i razvoj vještina: Uključuje programe obrazovanja i edukacije koji potiču poduzetničko razmišljanje i razvoj ključnih vještina poput liderstva, inovacija i upravljanja rizicima.
- Inovacije i istraživanje: Fokusira se na poticanje istraživanja, razvoja te suradnje između poduzeća i istraživačkih institucija kako bi se potaknula inovativnost.
- Podrška *startupovima* i malim poduzećima: Uključuje inkubatore, akcelerate, mentorske programe i financijsku podršku namijenjenu poticanju rasta novih poduzetničkih poduhvata. ((Mason i Browa, 2014; Hisrich et al., 2011))

2.1. Poduzetništvo mladih

Prije definiranje poduzetništva među mladima nužno je precizno odrediti tko se podrazumijeva pod izrazom “mlade osobe”. Europska unija, putem Vijeća EU, identificira mlade osobe kao one u dobi između 15 i 29 godina. Hrvatski zavod za zapošljavanje uskladio je ovu dobnu granicu.¹ Autorica Vlasta Ilišin je definirala mlade kao društvenu grupu obuhvaćajući populaciju od 15 do 30 godina. Unatoč psihofizičkoj i sociokulturnoj raznolikosti, društvo im pridjeljuje zajedničke socijalne značajke, određujući im specifičnu društvenu ulogu i tretman. Definiranje mladosti izazovno je zbog odsutnosti jasne i univerzalno prihvaćene dobne granice koja bi diskriminirala mlade od ostalih dobrih skupina. Mladost se danas promatra kao razdoblje između djetinjstva i zrele dobi, pri čemu se mladima mogu smatrati one osobe koje su postigle biološku i mentalnu zrelost (Ilišin, 1999).

Pojam poduzetništva mladih nerazdvojno je povezan s konceptom *startup* procesa, čija točna definicija ima ključnu ulogu u shvaćanju njegove pravne prirode i globalne pozicije. Precizna definicija *startupa* još uvijek nije standardizirana na globalnoj razini, s obzirom na različite kriterije koje većina zemalja, poput Rusije, azijskih zemalja

¹ Službena stranica Središnjeg državnog portala (2020). Garancija za mlade, dostupno na: <https://gov.hr/moja-uprava/rad/trazenje-posla/garancija-za-mlade-1794/1794> , pristupljeno 3.9.2023.

i Europske unije, koristi, uključujući dob, rast, prihode, profitabilnost te čak stabilnost. Iako neki od najvećih tehnoloških divova, poput Googlea ili Facebooka, i dalje sebe smatraju *startupovima*, ovakvo poduzeće se općenito definira kao entitet s ograničenim poslovnim iskustvom (Garaeva, 2016). Drugim riječima, radi se o novostvorenim tvrtkama koje tek trebaju razviti svoje tržište i pronaći načine kako plasirati svoje proizvode ili usluge. Unatoč razrađenoj poslovnoj ideji, poslovnom modelu te ponekad čak i funkcionalnom proizvodu ili prototipu, ono što im nedostaje jest stručnost i iskustvo u monetizaciji svoje ideje (Nikolić i Zorić, 2014). Eric Ries, tvorac Lean *Startup* pokreta, definira *startup* kao novu tvrtku čiji je cilj razvoj novih, često inovativnih proizvoda ili usluga u okolnostima visoke neizvjesnosti (Ries, 2013).

2.2. Motivacija mladih za ulazak u poduzetništvo

Poduzetnik/poduzetnica je osoba koja samostalno donosi ekonomske odluke vezane uz određenu djelatnost te inicira nove poslovne projekte, istovremeno preuzimajući odgovornost za organizaciju i nadzor tijeka poslovanja. Biti uspješan u poduzetništvu nije uvjetovano ni rođenjem niti isključivo postizanjem profita. Umjesto toga, ključ uspjeha leži u posvećenosti prema proizvodu i kupcima, ljubavi prema poslu, želji za vođenjem posla te sposobnosti pretvaranja ideje u održivu poslovnu stvarnost (Kolaković, 2006). Poduzetnik/poduzetnica je, dakle, ona osoba koja želi biti sam svoj šef, ostvariti svoje ideje te financijsku dobit (Delić et al., 2014).

Uspješni mladi poduzetnici i poduzetnice dijele nekoliko ključnih karakteristika koje su od suštinske važnosti za njihov uspjeh u poslovnom svijetu. Oni su samostalni u svojim aktivnostima, uspješno organiziraju svoje vrijeme i obaveze, što odražava visok stupanj unutarnje kontrole. Osim toga, kontinuirano razmišljaju o rješenjima za izazove s kojima se suočavaju, pokazujući izraženu sposobnost rješavanja problema.

Za razliku od pojavnosti na društvenim događanjima, ovi poduzetnici i poduzetnice radije se posvećuju radu, stavljajući naglasak na produktivnosti i postizanju poslovnih ciljeva. Kontrola emocija ključna im je vještina, omogućavajući im stabilnost u odlučivanju i rukovođenju, bez obzira na izazovne situacije.

Nadalje, uspješni mladi poduzetnici i poduzetnice efikasno upravljaju financijama, pokazujući otpornost na financijske izazove. Ulaganje u vlastiti posao, čak i uz privremenu osobnu štednju, dio je njihove strategije kako bi osigurali dugoročni uspjeh tvrtke.

Ključno obilježje je sposobnost prihvaćanja neuspjeha kao sastavnog dijela poslovnog procesa i života općenito. Razumijevanje da su greške prirodan dio puta prema uspjehu omogućava im da izvuku pouke iz neuspjeha te kontinuirano uče i rastu u svom poduzetničkom putovanju.

Biti mladi poduzetnik/poduzetnica iziskuje prošireno razumijevanje različitih poslovnih domena te više vještina u kombiniranju talenata i upravljanju suradnicima (Lazear, 2005).

Mladi se odlučuju pokrenuti vlastiti poslovni poduhvat iz niza razloga, a ti motivi često obuhvaćaju želju za autonomijom u radu, ostvarivanje vlastitih ideja te postizanje financijske dobiti. Biti vlastiti šef često se ističe kao ključni motiv, omogućavajući ljudima da rade onako kako žele i da budu odgovorni isključivo sami sebi.

Za mnoge, pokretanje vlastitog poslovnog poduhvata pruža priliku da ostvare svoje ideje na način koji drugi oblici zaposlenja ne omogućuju. Birokratske prepreke i ograničenja u radu za druge često su prepreka ostvarenju kreativnih i inovativnih zamisli, što potiče ljude da krenu putem vlastitog poduzetništva. Financijska dobit, iako važna, često nije primaran motiv poduzetnika/poduzetnica. Umjesto toga, pokretačka sila iza njihove odluke je ljubav i strast prema onome što rade, osiguravajući da poslovni poduhvat bude održiv i uspješan. Sposobnost ostvarivanja osobnih ideja, rad po vlastitim uvjetima te postizanje financijske dobiti čine se kao nagrada koja proizlazi iz predanosti i strasti prema poduzetništvu (Delić et al., 2014).

Pažljivo planiran i proveden poduzetnički pothvat pruža vlasniku priliku da preuzme kontrolu nad vlastitom sudbinom. Samozapošljavanje donosi slobodu upravljanja i odlučivanja, iskustvo koje nije dostupno pod nadzorom drugih. Poduzetnik/poduzetnica ima autonomiju u donošenju odluka, čime utječu na svoj život i živote drugih povezanih sa proizvodom ili uslugom koju proizvode (Lupić i Bujan, 2017).

Osim toga, poduzetništvo pruža maksimalan razvoj osobnih potencijala. Razvoj vlastitih znanja i vještina doprinosi samopouzdanju i osjećaju važnosti u zajednici. Samim pokretanjem vlastitog poslovanja, poduzetnik/poduzetnica stvara novu vrijednost za svoju zajednicu, budući da vlasnici i vlasnice malih poduzeća igraju ključnu ulogu u dobrobiti zajednice i otvaranju novih radnih mjesta. Unatoč tome što novac nije najvažniji motiv za ulazak u poduzetništvo, predstavlja važan faktor za nastavak i razvoj poduzeća. Motivacija za stvaranjem novčane dobiti dodatno potiče na postizanje uspjeha i doprinos ekonomskom rastu (Škrtić i Mikić, 2011).

Govoreći o motivaciji mladih za ulazak u poduzetništvo potrebno je spomenuti poduzetničku namjeru. Poduzetnička namjera oblikuje se kao rezultat različitih čimbenika. Jedan od ključnih elemenata je stav prema određenom ponašanju, gdje se povezuje ponašanje s očekivanim ishodom ili drugim relevantnim faktorima, kao što su trošak ili korist. Ovaj stav temelji se na uvjerenjima pojedinca o vjerojatnosti ishoda tog ponašanja te odražava pozitivnu ili negativnu procjenu tog ishoda. Društvene norme također igraju važnu ulogu u oblikovanju poduzetničke namjere. To uključuje očekivanja koja pojedinac ima prema važnim osobama u svom okruženju i njegovu volju da se pridržava tih očekivanja. Socijalni faktori imaju značajan utjecaj na formiranje poduzetničke namjere, budući da pojedinac uzima u obzir društvene norme i želi se

uskладiti s njima. Opažena bihevioralna kontrola predstavlja još jedan važan faktor. To je percepcija pojedinca o lakoći ili teškoći s kojom može izvršiti određeno ponašanje. Ova percepcija oblikuje poduzetničku namjeru, jer pojedinac razmatra svoju sposobnost da poduzme korake prema ostvarivanju svojih ciljeva. U konačnici, poduzetnička namjera proizlazi iz složene interakcije ovih čimbenika, gdje stavovi prema ponašanju, društvene norme i opažena bihevioralna kontrola zajedno oblikuju želju i spremnost pojedinca da se upusti u poduzetničke aktivnosti (Miralles et al., 2016).

Kao visoko diskriminirajući motivi pri odabiru karijere mogu se navesti sljedeći faktori: potreba za odobravanjem i za financijskim uspjehom, želja za slijeđenjem uzora, samostalnost i inovativnost (Zellweger et al., 2011). Dakle, preuzimanje kontrole nad vlastitom sudbinom postaje temeljna prednost, omogućujući autonomiju u donošenju ključnih odluka koje oblikuju osobni poduzetnički put. Ova sloboda ne samo da pruža kontrolu, već i priliku za mijenjanje postojeće stvarnosti, jer poduzetnik/poduzetnica ima moć utjecati na okolinu i oblikovanje pozitivnih promjena. Raditi ono što se voli postaje pokretač snage, pružajući ispunjenje i motivaciju posvećivanja onome što osobu istinski zanima. To doprinosi ne samo osobnom rastu, već i jačanju samopouzdanja, stvarajući osjećaj važnosti u društvu. Ostvarivanje neograničenog profita predstavlja značajan aspekt poduzetništva, otvarajući vrata financijskom uspjehu i ekonomskom rastu. Uz to, poduzetnici i poduzetnice često doživljavaju priznatost u društvu, budući da se njihov doprinos dobrobiti zajednice prepoznaje i cijeni. Sve ove prednosti stvaraju kompleksan, ali ispunjavajući put poduzetništva koji obogaćuje ne samo poslovni svijet, već i osobni život pojedinca (Škrtić, 2006).

2.3. Izazovi i prepreke poduzetništva mladih

Mnogi mladi visokoobrazovani pojedinci izražavaju želju za ulaskom u poslovni svijet gdje bi imali neovisnost kao vlastiti poslodavci, no taj korak često obeshrabruje prisutnost straha. Boje se nedostatka podrške od obitelji i prijatelja, strepe od poslovnih rizika, brinu o nedostatku financijske potpore itd. (Lupić i Bujan, 2017).

Postoje određeni nedostaci i izazovi ulaska u poduzetništvo, kao što su: nesigurnost dohotka, visoka razina stresa, niska kvaliteta života za vrijeme uspostavljanja poslovanja, rizik gubitka uloženog kapitala, nedefinirano radno vrijeme, naporan rad, neograničena odgovornost, ... Brojna poduzeća propadaju vrlo brzo nakon otvorenja, što sa sobom donosi brojne financijske i emocionalne probleme (Škrtić i Mikić, 2006). Mladi poduzetnici i poduzetnice često počinju svoje poslovne poduhvate s ograničenim iskustvom u poslovanju. Nedostatak prethodnog iskustva može ih izložiti nepredviđenim situacijama i odlukama, što zahtijeva brzo učenje i prilagodbu.

Pristup financijskim sredstvima često predstavlja značajan izazov za mlade poduzetnike. Otežan pristup kreditima ili investicijama može ograničiti njihove mogućnosti

za pokretanje i razvoj poslovanja. Mladi poduzetnici i poduzetnice ponekad susreću skeptičnost i nedostatak podrške od strane starijih i iskusnijih članova poslovne zajednice. To može utjecati na njihovo samopouzdanje i motivaciju.

Neiskustvo u poduzetničkim vodama može ih činiti manje otpornima na poslovne rizike i neuspjehe. Upravljanje stresom i prilagodba neuspjesima ključni su elementi u održavanju dugoročnog uspjeha. Mladi poduzetnici i poduzetnice često se suočavaju s izazovima brzih promjena u tehnologiji. Praćenje novih trendova i tehnoloških inovacija zahtijeva kontinuirano učenje i prilagodbu. Oni često ulaze na tržište koje već obiluje konkurencijom. Stvaranje jedinstvene vrijednosti i izdvajanje na konkurentnom tržištu postaje ključno za dugoročni uspjeh.

Zbog navedenih izazova, mladi često biraju tradicionalni put traženja posla u svojoj struci umjesto rizika ulaganja u vlastiti posao. Ipak, situacija u Republici Hrvatskoj sugerira da postoji veća vjerojatnost uspjeha mladih poduzetnika i poduzetnica u pokretanju vlastitog posla nego u pronalasku posla u svojoj struci (Lupić i Bujan, 2017). Naime, mnogi mladi poduzetnici i poduzetnice također pronalaze prilike za inovacije, kreativnost i osobni rast. Izazovi koje susreću u ranoj fazi poduzetništva često postaju važne lekcije koje oblikuju njihovu poslovnu viziju i razvoj.

3. PODUZETNIČKI EKOSUSTAV U REPUBLICI HRVATSKOJ I IMPLIKACIJE NA PODUZETNIŠTVO MLADIH

3.1. Analiza institucionalnih struktura

Institucionalni okvir igra ključnu ulogu u oblikovanju poduzetničkog ekosustava u Republici Hrvatskoj. Analiza postojećih institucionalnih struktura nužna je kako bi se identificirale snage, slabosti te potencijalne prepreke za poduzetnike. Pravni, regulatorni i politički uvjeti direktno utječu na poslovno okruženje, stvarajući osnovu ili prepreku za poduzetništvo.

U posljednjem desetljeću, Hrvatska je provela niz reformi kako bi poboljšala svoj institucionalni okvir, uključujući smanjenje birokracije, pojednostavljenje procesa registracije tvrtki te povećanje transparentnosti. Unatoč tim naporima, i dalje postoje izazovi u usklađivanju s europskim standardima i jačanju vladavine prava.

Unatoč napretku u institucionalnim reformama, izazovi poput korupcije, neujednačene primjene zakona te birokratskih prepreka i dalje postoje. Održavanje transparentnosti, učinkovitosti te prilagodba zakonodavstva su ključni elementi za daljnji razvoj poduzetničkog ekosustava u Republici Hrvatskoj.

U Hrvatskoj se u posljednje vrijeme kompletira mreža institucija i programa za podršku sektora malog i srednjeg poduzetništva, kako onih uspješnih tako i početnika.

Osnivaju se tehnološki i poduzetnički centri, poduzetničke zone i inkubatori (Vidučić, 2005).

Neke od najvećih institucija koje kroz programe i poticajne mjere pomažu i potiču poduzetnike da razvijaju ideje i pokrenu poslovanje, tj. nude razne oblike podrške pri pokretanju poduzetničkog pothvata i razvoju projekta, su: (CEPOR, 2023; Lupić i Bujan, 2017; Nikolić i Zorić, 2014)

- Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja,
- Hrvatska banka za obnovu i razvoj,
- Hrvatska agencija za malo gospodarstvo,
- Poslovno-informacijski centar Hrvatske,
- Hrvatska agencija za malo gospodarstvo
- Hrvatska gospodarska komora
- Hrvatska obrtnička komora
- Hrvatska udruga poslodavaca
- Hrvatska banka za obnovu i razvitak
- Hrvatski zavod za zapošljavanje
- Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva (CEPOR)
- nadležna ministarstva i agencije,
- lokalne razvojne agencije

Razvoj poduzetništva mladih je jedan od činitelja stvaranje konkurentske prednosti nacionalne ekonomije.

Osim prethodno nabrojanih institucija koje su zadužene za poticanje i razvoj gospodarstva, provođenje programa poticanja poduzetništva te nude podršku u pokretanju poduzetničke djelatnosti, u Republici Hrvatskoj postoje i poduzetničke potporne institucije: (Nikolić i Zorić, 2014)

- Regionalne razvojne agencije,
- Poduzetnički centri,
- Tehnološki i poslovni parkovi,
- Poduzetnički inkubatori,
- Poduzetnički akceleratori,
- Institucije poduzetničkog obrazovanja,
- Klasteri.

Putem svih navedenih institucija poduzetnici i poduzetnice lakše i brže realiziraju svoje poslovanje, motiviranu su ulagati u veće investicije te zapošljavati veći broj ljudi. S druge pak strane, država putem poticajnih mjera postiže bolji gospodarski rast a time i manju nezaposlenost (CEPOR, 2023; Nikolić i Zorić, 2014).

3.2. Financijski aspekt i pristup resursima

Analiza financijskih aspekata ključna je za razumijevanje dostupnosti kapitala i drugih resursa potrebnih za pokretanje i rast poduzeća. Financijsko okruženje, uključujući dostupnost kreditiranja, rizičnog kapitala i poticaja, igra ključnu ulogu u podršci poduzetništvu općenito, pa tako i u Republici Hrvatskoj.

Mogućnost financiranja poduzetništva ogleda se kroz bespovratna sredstva, ali i kroz korisne financijske instrumente (kredit HBOR-a i zajmovi HAMAG BICRO-a) koji podrazumijevaju sa sufinanciranu kamatnu stopu. Navedeni instrumenti u prvom su redu namijenjeni za pokretanje ili širenje poslovanja. Dio nacionalnog poticaja RH su i porezna rasterećenja (smanjenje stope poreza na dobit). Kroz Zakon o poticanju ulaganja poduzetnici i poduzetnice mogu umanjiti stopu poreza na dobit i do sto posto (Stankić, 2020).

Investitori imaju različite mogućnosti za sudjelovanje u projektima u RH. Primjerice, mogu zajedno pokrenuti poslovanje pod onim uvjetima koje dogovore partneri (en. *joint-venture*), pa postoji i mogućnost financiranja određenog dijela poslovanja, ili financiranje putem investicijskih fondova i sl.²

Važno je spomenuti i CRANE – hrvatsku mrežu poslovnih anđela. Riječ je o privatnim ulagačima i ulagačicama koji su zainteresirani za ulaganja u proizvode i inovativne firme koje su u početnom stariju razvoja. CRANE osigurava kapital za početke faze projekta te na taj način potiče razvoj poduzetništva.³

Na raspolaganju su, osim toga, i fondovi iz Europske unije. Europska unija pomaže mladim poduzetnicima i poduzetnicama, primjerice kroz program Erasmus za mlade poduzetnike/ce, kojima se kroz program razmjene omogućuje mladim poduzetnicima i poduzetnicima rad sa onima iskusnijima u zemljama Europske unije od jednog mjeseca do pola godine.⁴

HBOR ima i povoljne kredite s vrlo niskom kamatnom stopom za poduzetničke pothvate mladih, početnika i žena.⁵

Hrvatska gospodarska komora pruža informacije koje se tiču pokretanja i mogućnostima financiranja poslovanja. Također savjetuje kako aplicirati na sredstva iz

² Poslovni.hr (2014). Poduzetništvo u Hrvatskoj ima priliku za daljnji rast i razvoj., dostupno na: <https://www.poslovni.hr/poduzetnik/poduzetnistvo-u-hrvatskoj-ima-priliku-za-daljnji-rast-i-razvoj-284893>, pristup 1.2. 2024.

³ CRANE (2024). O nama., <http://crane.hr/o-nama/>, pristup 3.4. 2024.

⁴ Europska komisija (2024): Erasmus for young entrepreneurs, <https://www.erasmus-entrepreneurs.eu/index.php>, pristup 3.4. 2024.

⁵ HBOR (2024). Poduzetništvo mladih, žena i početnika, https://www.hbor.hr/kreditni_program/poduzetnistvo-mladih-zena-i-pocetnika, pristup 3.4. 2024.

EU fondova te pomaže uspostaviti poslovne suradnje s potencijalnim partnerima iz Hrvatske i inozemstva. Digitalna komora predstavlja sukus najvažnijih informacija poduzetnicima i poduzetnicama o pr. Dostupnim edukacijama, bonitetnim izvješćima, i sl. ⁶

3.3. Obrazovanje, inovacije i razvoj poduzetničkih vještina

Obrazovanje igra ključnu ulogu u oblikovanju poduzetničkog ekosustava jer utječe na razvoj vještina i stavova poduzetnika. Analiza trenutnog stanja obrazovnog sustava u Hrvatskoj te dostupnosti programa koji potiču poduzetničko razmišljanje ključna je za identifikaciju snaga i slabosti.

U zadnjem desetljeću, Hrvatska je svjedočila povećanju broja programa poticanja poduzetničkog obrazovanja na sveučilištima i školama diljem zemlje. Unatoč tome, izazovi poput nedovoljne prilagodbe kurikuluma potrebama tržišta rada i nedostatka mentorskih programa za mlade poduzetnike i dalje postoje. Države su uvidjele važnost poduzetništva za ekonomski rast i razvoj (Kružić, 2008). Hrvatska se smatra „umjerenim inovatorom“ uzimajući u obzir inovacijsku uspješnost. Potrebno je više ulagati u istraživanja, razvoj i inovacije kako bi se uveli novi proizvodi i usluge na tržište, ali i u razvoj inovativnih poslovnih modela koji su važni za rast i razvoj. RH ima poduzetničke potporne institucije koje nisu ravnomjerno geografski rasprostranjene što koči regionalni razvoj. Vlada RH mora poduzeti odlučujuće korake da hrvatski mali gospodarstvenici ne ostanu opterećeni zastarjelom opremom, proizvodima i postrojenjima. Nužno je uložiti napore da se potakne uvođenje inovacija u hrvatska poduzeća, a tome će pomoći daljnji programi pomoći.

Hrvatska ima izrazito razvijen istraživački sektor, posebice u području biotehnologije, informacijske tehnologije te energetike. Međutim, potrebno je jačati veze između istraživačkih institucija i poduzetnika kako bi se ubrzao prijenos znanja iz laboratorija u stvarni gospodarski rast.

Da bi ojačala poduzetnički potencijal te unaprijedila poduzetništvo, RH je donijela Strategiju pametne specijalizacije (S3) do 2029. godine⁷ te Nacionalnu razvojnu strategiju Republike Hrvatske do 2030. godine. Prema navedenoj Nacionalnoj razvojnoj strategiji do 2030. godine, „Hrvatska je u 2030. godini konkurentna, inovativna i sigurna zemlja prepoznatljivog identiteta i kulture, zemlja očuvanih resursa, kvalitetnih životnih

⁶ HGK (2024) Digitalna komora, <https://digitalnakomora.hr/e-gospodarske-informacije/poslovne-informacije/vodici>, pristup 4.4.2024.

⁷ Vlada RH (2023). Strategija pametne specijalizacije, dostupno na: <https://mingor.gov.hr/User-Docs/Images/slike/Vijesti/2022/S3%20do%202029%20Tekst%20VRH%202023%2012%2013.pdf>, pristup 3.4.2024.

uvjeta i jednakih prilika za sve.“ Strateški cilj 1: Konkurentno i inovativno gospodarstvo u svojem prioritetu 2 ima i razvoj poduzetništva i obrta.⁸ Nastavno na ovaj prioritet u strategiji se navodi: „Poduzetništvo je jedna od temeljnih društvenih vrijednosti i ostaje okosnica razvoja do 2030. godine Cilj je stvoriti uvjete za daljnji razvoj poduzetništva i unaprjeđenje konkurentnosti gospodarstva. U tu svrhu unaprjeđivat će se i reformirati poslovno okruženje, nastaviti administrativno rasterećenje, stvarati ozračje pravne sigurnosti primjenom načela „počnimo od najmanjih“ te poticati cjeloživotno obrazovanje i stjecanje ključnih kompetencija za poduzetništvo.“ (Vlada RH, str. 40-41). Za daljnji razvoj poduzetništva u Republici Hrvatskoj od značaja su i sljedeći strateški dokumenti: Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021.-2026. te Digitalna agenda za Europu.

4. PRIMJER IZ PRAKSE: EFFECTUS PODUZETNIČKI INKUBATOR (EPI) I PROJEKT „LANSIRAJMO IDEJU“

Kao dobar primjer iz prakse u Republici Hrvatskoj može se spomenuti EFFECTUS poduzetnički inkubator (EPI) i projekt „Lansirajmo ideju“ baziran na poduzetničkoj *startup* akademiji usmjeren prema svim studentima i studenticama Grada Zagreba.

Ulazak u svijet poduzetništva mnogima je velika nepoznanica zbog čega može djelovati zastrašujuće, ali istina je zapravo posve suprotna. Studenti i studentice iz zagrebačke Udruge mladih EFFECTUS, zajedno sa voditeljicom i kreatoricom projekta Gordanom Schramadei, pokrenuli su projekt Effectus Poduzetnički Inkubator (EPI) kako bi polaznicima približili mogućnosti pokretanja vlastite tvrtke ili *startupa*.⁹

EPI je otvoren svima, neovisno o vrsti studija. „Cilj je mladima osigurati snalaženje u uvjetima velikih promjena i brzih tranzicija, a pritom razvijati njihov pun potencijal i talente koji trebaju biti aktivirani dok su mladi, bez odlaganja za buduća vremena.“¹⁰ Konkretno, cilj EPI-ja jest naučiti mlade kako pokretati uspješne i brzorastuće tvrtke te razmišljati kreativno i poduzetnički. Riječ je o vještinama koje se učestalo ne steknu tijekom obrazovanja, a ključne su u trenutku donošenja odluke o samozapošljavanju, odnosno vođenju samostalnog posla. U tom kontekstu se mora

⁸ Vlada RH. Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine, dostupno na: <https://hrvatska2030.hr>, pristup 5.4. 2024.

⁹ EFFECTUS. Pokrenut EPI – EFFECTUS poduzetnički inkubator, dostupno na: <https://effectus.com.hr/pokrenut-epi-effectus-poduzetnicki-inkubator/> pristup 5.4.2024.

¹⁰ FDMRI. EFFECTUS poduzetnički inkubator – prijava na projekt „Lansirajmo ideju“, dostupno na: <https://fdmri.uniri.hr/effectus-poduzetnicki-inkubator-prijava-na-projekt-lansirajmo-ideju/> pristup 5.4.2024.

spomenuti i važnost korištenja novih tehnologija te digitalni svijet koji mijenja način na koji se posluje, a ključni su za osobe koje planiraju voditi svoj posao.

Udruga EFFECTUS djeluje u studentskom i akademskom okruženju provodeći niz socijalnih, humanitarnih, volonterskih, programskih i projektnih aktivnosti potičući razvoj poduzetničkog razmišljanja i obrazovanja. Vizija EPI-ja je vidjeti studente kao pokretače vlastitih, uspješnih i brzorastućih tvrtki, a sve to s ciljem doprinosa razvoju poduzetništva, ubrzanju gospodarskog razvoja i iskorištavanja potencijala koji proizlazi iz najvrjednijeg resursa – znanja.¹¹

Pokretanje EPI-ja predstavlja primjer modela razvoja i promocije obrazovanja za poduzetništvo, a prepoznat je i kao jedan od ključnih ciljeva u Nacionalnoj razvojnoj strategiji Republike do 2030 godine.

U projekt se, naime, može uključiti studentska populacija svih fakulteta, bez obzira na struku i smjer te mogu besplatno učiti o kreativnosti, kritičkom promišljanju i inovacijama, razvijajući pritom vlastite potencijale, a znanja primijeniti kroz osmišljavanje ideja i projekata koji stvaraju novu vrijednost.

Startup edukacija za poduzetništvo kao jedinstveni koncept u trajanju od 3 mjeseca pokriva svu širinu znanja i vještina koje svaki poduzetnik/poduzetnica mora imati da bi pokrenuo svoj *startup* i stvorio uspješnu tvrtku. Na radionicama se razvijaju vještine 21. stoljeća: kreativnost i stvaralaštvo, kritičko mišljenje, inovativnost, rješavanje kompleksnih problema, samostalnost, inicijativnost, sposobnost razumnog preuzimanja rizika, organizacijske sposobnosti, sposobnosti vođenja i upravljanja, suradničke vještine, korištenje novih tehnologija, *problem solving* pristup, te uče izraditi vlastiti poslovni plan.¹² Sudionici imaju priliku naučiti sve o „lean“ konceptu, *startup mindsetu*, skalabilnosti poslovanja, učenju metoda za validaciju poslovnih ideja, kreiranju „*unique sales propositiona*“, strukturiranje *go-to-market* modela, učenju prezentacijskih, komunikacijskih i prodajnih vještina, predstavljanju svoje ideje i pripremu za financiranje projekata.¹³

¹¹ EFFECTUS. Pokrenut EPI – EFFECTUS poduzetnički inkubator, dostupno na: <https://effectus.com.hr/pokrenut-epi-effectus-poduzetnički-inkubator/>, pristup 5.4.2024.

¹² FDMRI. EFFECTUS poduzetnički inkubator – prijava na projekt „Lansirajmo ideju“, dostupno na: <https://fdmri.uniri.hr/effectus-poduzetnički-inkubator-prijava-na-projekt-lansirajmo-ideju/>, pristup 5.4.2024.

¹³ Ibid.

Osim toga, unutar EPI-ja postoji i natjecanje ‘Lansirajmo Ideju!’, koje se održava od 2022. godine s ciljem:

- Edukacije o poduzetništvu i poduzetničkom učenju,
- Prepoznavanja potreba razvoja poduzetničkih kompetencija kod mladih te usvajanja istih,
- Povećanja interesa za osposobljavanje i usavršavanje za poduzetništvo kod studenata različitih fakulteta,
- Pokretanja vlastitog *startupa*,
- Osposobljavanja pojedinca da pretvara ideje u djela, projekte ili posao,
- Poticanja kreativnosti i inovativnosti,
- Osposobljavanja pojedinca za razumno preuzimanje rizika,
- Osposobljavanja pojedinca za planiranje, organiziranje te vođenja projekta kako bi se postigli određeni ciljevi,
- Senzibiliziranja javnosti o poduzetništvu te razviti pozitivan stvar prema cjeloživotnom učenju.¹⁴

Projekt „Lansirajmo ideju!“ predstavlja primjer **modela razvoja i promocije obrazovanja** za poduzetništvo kao program neformalnog /izvaninstitucionalnog odgoja i obrazovanja za mlade.

Godine 2022. održalo se čak 6, a 2023. godine 5 modula edukacija. Kroz edukacije se na nove i kreativne načine poučavanja i učenja, mrežu mentorstva, ali i primjenu stečenih teorijskih znanja u realnim poslovnim situacijama, zainteresirani se studenti i studentice osposobljavaju za osnivanje, vođenje i pripremanje za stvarni svijet poduzetništva.

Projekt ‘Lansirajmo ideju!’ pruža edukaciju i praktične vježbe koje vode vrhunski stručnjaci na poduzetničkoj sceni. Važno je istaknuti i mogućnost predstavljanja vlastite ideje pred Povjerenstvom i potencijalnim investitorima, kao i mogućnost osvajanja glavne nagrade koja studentima i studenticama može poslužiti kao odskočna daska za početak poslovanja, ulazak u svijet poduzetništva te pokretanja vlastitog *startupa*. Kroz ovaj rad dati ćemo sukus prvih održanih radionica.

1. travnja 2022. godine održana je prva u nizu edukativnih radionica *startup* edukacije koja se održala u šest modula. Naziv prvog modula bio je „Uvod u poduzetništvo, poduzetničke kompetencije i poslovni plan“. Na jednom mjestu okupili su se studenti i studentice s različitih fakulteta koji imaju želje, hrabrosti, inicijative i inspiracije zakoračiti u svijet poduzetništva i poduzetničkog obrazovanja. Polaznici su

¹⁴ EFFECTUS. Pokrenut EPI – EFFECTUS poduzetnički inkubator, dostupno na: <https://effectus.com.hr/pokrenut-epi-effectus-poduzetnicki-inkubator/>, pristup 5.4.2024.

pokazali kako mladi posjeduju kreativnost, inovativnost i poduzetnički potencijal. Pri tome su spremni suočiti se s izazovima i pronalaziti nova, originalna i inovativna rješenja te prepoznati pravi trenutak za djelovanje, odnosno kao što je jedan od polaznika istaknuo „...*prilika se ne čeka, prilika se stvara*...“. Profesorica i stručnjakinja Ratka Jurković na svoj zanimljiv, osebujan i zabavan način omogućila je međusobno upoznavanje stvarivši, istodobno, sinergijsku atmosferu. Tako su i studenti i studentice polaznici prve radionice koristeći metodologiju *Design Sprint* krenuli u avanturu definiranja ideje, njene razrade i razvoja, te razrade njene praktične funkcionalnosti. Temeljni cilj ove edukacije je upoznavanje s metodologijom odnosno alatima razrade poslovnoga plana i modelima njegove uspješne realizacije.

Dana 22. travnja 2022. održan je drugi po redu modul „*Creative problem solving i decision-making* tehnika u poslovanju“ iz ciklusa EFFECTUS-ova poduzetničkog inkubatora. Tema je bila primjena tehnika i alata kreativnog mišljenja u generiranju ideja, rješavanju problema i odlučivanju. U prvome dijelu, EFFECTUS-ova nastavnica Darija Korkut, viši predavač i voditeljica Centra za istraživanje i razvoj, upoznala je sudionike radionice s važnosti kreativnosti kao ključne vještine suvremenog poslovnog okruženja te divergentnim mišljenjem kao preduvjetom kreativnosti. Kao prvi korak u razvoju kreativnosti i ostvarivanju kreativnog potencijala pojedinca važno je osvijestiti i upoznati se s kognitivnim ograničenjima, kreativnim blokadama te razlozima zbog kojih se kreativnost s godinama, sazrijevanjem i iskustvom smanjuje.

Drugi dio radionice bio je posvećen Inovacijskom motoru, odnosno njegovim unutarnjim i vanjskim čimbenicima, koji doprinose razvoju kreativnosti. Poseban naglasak Korkut je stavila na tehnike poticanja imaginacije – uokvirivanje (en. *framing*), spajanje i povezivanje naizgled nespojivih elemenata (en. *connect&combine*) te preispitivanje pretpostavki.

U praktičnom dijelu, polaznici su radili vježbu služeći se De Bonovom tehnikom lateralnog mišljenja 6 šešira za razmišljanje. Zadatak za polaznike je bio da svoju ideju poslovnog pothvata provuku kroz 6 boja šešira (bijela – činjenice uključujući načine i metode, poslovni plan, stanje u industriji itd., crvena – emocije i intuicija, crna – pesimizam, žuta – optimizam te zelena – kreativnost i divergentno mišljenje, dok šesti, plavi, šešir pripada moderatoru vježbe) i razmotre sve mogućnosti.

Osim što su se dobro zabavili, polaznici su ponijeli s radionice i teorijska i praktična znanja svakako najvrjedniji je alat kojim su se naučili služiti, a koji ima vrlo široku mogućnost primjene, u raznim fazama analize te u svim industrijama i područjima poslovanja.

Treći, pravni modul „Pravni okvir poduzetničkog poduhvata“ održan je 29. travnja 2022. godine. Predavači su bili EFFECTUSOVI nastavnici Jelena Uzelac, dipl. iur., Ph. D.C., viši predavač i savjetnik za studente te Marko Lukač, struč. spec. oec., predavač i voditelj Odbora za kvalitetu. Teme koje su predavači prezentirali

polaznicima čine sukus prava u poduzetništvu, a to su: radno pravni odnosi, ugovori, zaštita intelektualnog vlasništva, vlasničkopravni odnosi te osnove prava društava. Polaznici su dobili i domaće zadaće – samostalnu izradu ugovora potrebnih za ostvarenje njihovih poslovnih planova.

Radionica od 06. svibnja 2022.godine pod nazivom „Strateško planiranje i ljudski potencijali“, koja se ubraja u četvrti modul, bavila se misijom, vizijom, upravljanjem karijerom, planom zapošljavanja, selekcijom ljudi. Profesorica dr.sc. Sanja Gutić Martinčić uvela je polaznike Effectusovog poduzetničkog inkubatora u IV modul inkubatora s mišlju *“Ako ne razmišljaš o budućnosti i ne spremaš se za nju, onda je vjerojatno nećeš niti imati.”* Prvi dio radionice bio je posvećen strateškom menadžmentu, a drugi dio bio je rezerviran za temu ljudskih potencijala i upravljanja karijerom.

Radionicu „Razotkrivanje nepoznatog“ održanog u sklopu IV. modula, je održao izv. prof. dr. sc. Robert Kopal 14. svibnja 2022.godine. Riječ je o edukaciji o poslovnom odlučivanju, rješavanju problema i analitičkom menadžmentu. Cilj radionice je bio pružiti polaznicima poduzetničkog inkubatora iscrpni uvid u konceptualni okvir analitičkog menadžmenta te specifična znanja i vještine nužne za uspješnu primjenu opsežnog skupa metoda, tehnika i alata koji će im pomoći u iznalaženju odgovora te otvoriti put novim spoznajama i prihvaćanju alternativnih rješenja. Nakon izrade *stabla vjerojatnosti i korisnosti, analize korisnosti i ponderiranja na red je došla i teorija igara.* Profesor Kopal objasnio je polaznicima kako im primjena teorije igara može pomoći pobijediti u poslovnim utakmicama kada god postoji mogućnost pobjede. A, ako već moramo izgubiti, pomoći će da izgubimo *“s najmanjom mogućom razlikom”*.

Peti modul „Marketinški plan i digitalni marketing u poduzetništvu“ održali su predavači Domagoj Poljak, stuč.spec.oec. i Marko Hrnjak, *Google certified trainer*, predavač na Algebri. Da može marketing biti ozbiljno zabavna igra uvjerali su se polaznici EFFECTUS poduzetničkog inkubatora. Znamo da internet i inovacije mijenjaju svijet pa tako i poslovno okruženje. Možemo li marketing zamisliti kao stratešku igru u kojoj igrači ostvaruju svoj cilj prolazeći kroz nekoliko prepreka, labirinta ili kanala. Oglašavanje treba biti uspješno i efikasno usmjereno na prave potrošače ili kupce koristeći marketinške strategije.

Prva dva nivoa nivo u strateško - marketinškoj igri odnosila su se na analize sadašnjih i potencijalnih kupaca, konkurenata i analize tržišta putem alata SWOT analize te korištenjem 4P marketinškog miksa. Treći nivo rezerviran je za igrače koji znaju kako biti drugačiji (diferencijacija i segmentacija), kako pronaći „rupe na tržištu“, kako se pozicionirati i brendirati, kako stvoriti jedinstven vizualni identitet ili kako koristiti *„self-marketing“* te kako elemente marketinškog miksa staviti u tržišno okruženje.

Drugi dio edukacije V. modula, četvrti nivo „Što je to digitalni marketing“ predavao je Marko Hrnjak, *Google certified trainer*. Marketinške kampanje koje se pojavljuju na računalu, telefonu, tabletu ili drugom uređaju, mogu imati mnogo oblika, uključujući

online video, oglase na tražilicama, plaćene oglase na društvenim mrežama i objave na društvenim mrežama. Sve je to digitalni marketing.

Predavač Marko Hrnjak objasnio je polaznicima EPI-ja tajne uspješnih digitalnih komunikacija koje se sastoji od 6 faza: od planiranja i pripremanja; produkcije, sadržaja, otvaranja računa na alatima i servisima; definiranja arhitekture weba, odabira infrastrukture (domena, hosting, CMS); postavljanje analitike; komunikacija i sadržaj; oglašavanje. Zašto je važno obratiti pozornost na AIDA (en. *Attention, Interest, Desire, Action*) i kakav uspjeh je moguće očekivati.

Naglašeno je također i da je odabir pravog medija ključan za uspjeh u marketingu i povrat investicije u oglašavanje. Za vrijeme pandemije uvjerali smo se da je digitalna transformacija utjecala je na živote svih, te je stoga uvedena nova tehnologija i inovacije te se unaprijedila i poboljšala svakidašnjica svakog građana. Internet i društvene mreže postaju moćan kanal za djelotvorno oglašavanje, stoga je preporuka ove radionice izbjegavati biti pasivan promatrač. Naprotiv, potrebno je „naoružati“ se vještinama i znanjem, unaprijediti digitalne kompetencije i krenuti u ozbiljno zabavno putovanje kroz igru i kreativnost. U konačnici, riječ je o najinteraktivnijoj i najuzbudljivijoj radionici do sada s bezbroj primjera iz prakse, praktičnog rada i nedovoljno vremena. Završetkom VI. modula „Financijski model poduzetničkog pothvata i napredni Excel u poduzetništvu“, koji je bio posvećen financijskim temama, korištenju naprednih funkcija informatičkih alata te vježbama kratkog predstavljanja svoje ideje ili tzv. *pitcha*, *startup* edukacija za poduzetništvo i projekt „Lansirajmo ideju“ ušla je i u svoju završnu fazu. Zanimljivo putovanje i kroz ovaj modul omogućilo je studentima i studenticama stjecanje vrijednih znanja, razvoj naprednih vještina te uvid u sadržaje koji će im biti korisni za izradu poslovnog plana, ali i njegovu prezentaciju u zadnjoj etapi ovog poduzetničkog putovanja.

Hrvatska radiotelevizija, u sklopu emisije “Dobro jutro Hrvatska”, prepoznala je značaj projekta “Lansirajmo ideju”. Snimljeni prilog o EFFECTUS poduzetničkom inkubatoru svjedoči o njihovoj podršci te ohrabrenju kako našim trenutnim, tako i budućim sudionicima navedenog projekta, potičući ih da s pouzdanjem i hrabro stupaju u poduzetnički svijet. Voditeljica i kreatorica projekta, Gordana Schramadei, naglasila je važnost adekvatne obrazovne pripreme za poduzetništvo te istaknula neophodnost povezivanja akademske zajednice, gospodarstva i države prema modelu inovacija „*triple helix*“.

5. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE ZADOVOLJSTVA STUDENATA EFFECTUS PODUZETNIČKIM INKUBATOROM

5.1. Metodologija istraživanja

Za potrebe ovoga rada provedeno je istraživanje o zadovoljstvu studenata, odnosno polaznika EFFECTUS poduzetničkog inkubatora radionicama na kojima su sudjelovali. Stoga su nakon svake održane radionice polaznici ispunili kratak upitnik te ocijenili zadovoljstvo radionicom i predavačem. Upitnik se sastojao od 8 pitanja Likertova tipa o zadovoljstvu radionicom, 5 pitanja Likertova tipa o zadovoljstvu predavačem te 4 pitanja otvorenoga tipa. Prilikom ocjene zadovoljstva radionicom i predavačem/predavačicom, studenti i studentice su uz svaku tvrdnju odredili stupanj slaganja pri čemu brojevi označuju sljedeće: 1-uopće se ne slažem, 2-ne slažem se, 3-niti se slažem, niti se ne slažem, 4-slažem se, 5-u potpunosti se slažem.

Istraživačka pitanja su:

- R1:Smatraju li studenti/studentice radionice korisnima i primjenjivima u stvarnom radnom okruženju?
- R2:Koje su teme izazvale najvišu, a koje najnižu razinu zadovoljstva polaznika?
- R3:Koje vještine i znanja su polaznici naučili nakon radionica, a koje su im korisne za primjenu u budućem radu?
- R4:Koje su načelne primjedbe ili prijedlozi za poboljšanje radionica?
- R5:Koje su zajedničke karakteristike radionica ili predavača/predavačica najviše doprinijele pozitivnim ocjenama studenata/studentica?

5.2. Rezultati istraživanja

U nastavku se iznose rezultati anketnog istraživanja temeljem održanih radionica iz ukupno 6 modula i jednog dodatnog modula u 2022. godini.

- **I Modul – Uvod u poduzetništvo i poduzetničke kompetencije (01.04.2022. 08.04.2022.g.)**

Radionice je 01. travnja i 08.travnja 2022. godine u sklopu I. modula održala univ.mag.oec Ratka Jurković. Anketnom istraživanju pristupilo je 23 studenata – polaznika radionica.

Tablica 1 Ocjena radionice (01.04.2022. i 08.04.2022.g.)

	Prosjek	Postotak (%)
1. Tema i sadržaj radionica vrlo su korisni.	4,73	94,6
2. Sadržaje radionica moći ću kvalitetno primijeniti u praksi.	4,43	88,6
3. Sadržaji radionica odgovaraju mojim obrazovnim potrebama.	4,22	84,4
4. Imao/la sam priliku za izražavanje svojeg mišljenja.	4,65	93
5. Radionica je ispunila moja očekivanja.	4,65	93
6. Zadovoljan/na sam organizacijom radionice.	4,74	94,8
7. Razumijem što se od mene očekuje kroz sljedeći zadatak.	4,59	91,8
8. Ovo obrazovanje/obuku bih preporučio/la svojim kolegama.	4,61	92,2
UKUPNA OCJENA RADIONICE	4,58	

Izvor: Samostalna izrada autorica rada

Tablica 2 Ocjena predavača - univ.mag.oec. Ratka Jurković

	Prosjek	Postotak (%)
1. Predavač je kvalitetno prenosio znanje i jasno objašnjavao.	4,87	97,4
2. Predavač je bio pripremljen.	4,96	99,2
3. Predavač je stvorio atmosferu koja je poticajna za komunikaciju.	4,96	99,2
4. Predavaču sam mogao/la postavljati pitanja i na njih sam dobio/la adekvatan odgovor.	4,87	97,4
5. Predavač je kroz predavanje pokazao sposobnost motivacije studenata i zainteresirao ih za materiju.	4,96	99,2
UKUPNA OCJENA PREDAVAČA	4,92	

Izvor: Samostalna izrada autorica rada

Znanja / vještine koja mogu primijeniti u budućem radu su:

- Kritičko razmišljanje, analiza, osnova
- Iskustvo od predavača jednog dana mogu primijeniti na svoje situacije
- Osnovni pojmovi vezani uz poduzetništvo
- Da za uspjeh nije potrebna neka luda i u potpunosti nova ideja
- Komunikacija, znanje o timskom radu, financije
- Analitičnost, proračunatost i komunikativnost
- Sve što jedan poslovni plan mora imati. Mitovi poduzetništva, kako kao poduzetnik pristupiti prema zaposlenicima.
- Budući da radionica nije vezana za moju (buduću) profesiju ne mogu točno definirati vještine, ali vjerujem da će mi jednom sigurno koristiti.
- Poslovno planiranje, važnost dobre ideje
- Dani primjeri iz stvarnog života
- Znam što očekivati u izradi poslovnog plana, znam provjeriti koliko sam zapravo motivirana za poduzetništvo
- Kreiranje atmosfere, način komuniciranja, javni nastup
- Pristupi prema poduzetništvu, poslovni plan
- Delegiranje zadataka, poslovni plan, marketing plan, timski rad
- Planiranje, procjena rizika, općenita načela poduzetništva o kojima smo pričali
- Motivacija, štedljivost, ljudskost, racionalnost

Što biste izdvojili kao posebno korisno i dobro?

- Način razmišljanja, realne životne lekcije, potpuno stvarne priče iz života poduzetnika
- Iskustvo predavača zbog toga što se najbolje uči iz tuđeg iskustva, odnosno na tuđim greškama da ih ne ponovimo
- Fokus na vrijednosti i moralne postavke koje su važne u poduzetništvu i poslovanju
- Zanimljiv predavač, dobra organizacija nastave
- Korisno i dobro je to što je inkubator obuhvatio konkretne i osnovne temelje poduzetništva
- Jako mi se svidio pristup predavačice, zanimljiva i poticajna predavanja
- Predavač ima super pristup prijenosu znanja, puno konkretnih primjera i savjeta, sviđa mi se što se daju zadaci koji se moraju ispunjavati
- Konkretni primjeri iz prakse koji govore o najčešćim pogreškama
- Atmosfera koju je predavačica kreirala, te sam njezin nastup i način predavanja
- Networking, iskustvo predavačice u praksi, praktično iskustvo potkrepljeno teorijama
- FFF – obavezno im se obratiti

Izdvojite što Vam se nije sviđjelo i što biste predložili u svrhu poboljšanja.

- Radionica je super, mislim da će svim mladim poduzetnicima/poduzetnicama koristiti
- Više konkretnih materijala
- Veći angažman sudionika i interakcija
- Za sada ništa
- Sve je bilo ok
- Sve mi se sviđjelo, sve pohvale!

U kratkim crtama molimo Vas da napišete osobni dojam o radionici.

- Sviđjelo mi se jer je znanje prenošeno tako da je razumljivo meni koja nemam baš iskustva u ovome području
 - Stvarno mi se sviđa što ima raznovrsnih mišljenja iz razloga što smo s različitih fakulteta
 - Predavačica jako dobro drži pažnju, sadržaj razumljiv i pruža sve potrebne informacije za koje nije potrebno prethodno predznanje
 - Sve u svemu, sviđa mi se ideja i mogu naučiti korisne stvari
 - Jako korisno i zanimljivo. Odlično iskustvo.
 - Dojmilo me se prezentiranje prof. Ratke o poduzetništvu
 - Smatram da je ova radionica odlična prilika da se upoznam s osnovama poduzetništva
 - Vrlo inspirirajuća radionica, potiče na razmišljanje i pokret
 - Korisni uvod u poduzetništvo, vrlo motivirajuće
 - Odlična prilika za upoznavanje s poduzetništvom
 - Jasno, zabavno, korisno
- **II modul – Uvod u poduzetništvo i poduzetničke kompetencije (22.04.2022.g.)**

Radionica je održana 22.travnja 2022. godine. Tema radionice je „Primjena *creative problem solving i decision-making* tehnika u poslovanju“. Radionicu je održala Darija Korkut, mag.angl. Ispunjavanju ankete pristupilo je 18 polaznika radionice.

Tablica 3 Ocjena radionice (22.04.2022.g.)

	Prosjek	Postotak (%)
1. Tema i sadržaj radionica vrlo su korisni.	4,86	97,2
2. Sadržaje radionica moći ću kvalitetno primijeniti u praksi.	4,89	97,8
3. Sadržaji radionica odgovaraju mojim obrazovnim potrebama.	4,78	95,6
4. Imao/la sam priliku za izražavanje svojeg mišljenja.	4,94	98,8
5. Radionica je ispunila moja očekivanja.	4,83	96,6
6. Zadovoljan/na sam organizacijom radionice.	4,89	97,8
7. Razumijem što se od mene očekuje kroz sljedeći zadatak.	4,89	97,8
8. Ovo obrazovanje/obuku bih preporučio/la svojim kolegama.	4,83	96,6
UKUPNA OCJENA RADIONICE	4,86	

Izvor: Samostalna izrada autorica rada

Tablica 4 Ocjena predavača - Darija Korcut, mag.angl.

	Prosjek	Postotak (%)
1. Predavač je kvalitetno prenosio znanje i jasno objašnjavao.	5,00	100
2. Predavač je bio pripremljen.	5,00	100
3. Predavač je stvorio atmosferu koja je poticajna za komunikaciju.	5,00	100
4. Predavaču sam mogao/la postavljati pitanja i na njih sam dobio/la adekvatan odgovor.	4,94	98,8
5. Predavač je kroz predavanje pokazao sposobnost motivacije studenata i zainteresirao ih za materiju.	5,00	100
UKUPNA OCJENA PREDAVAČA	4,99	

Izvor: Samostalna izrada autorica rada

Znanja / vještine koja mogu primijeniti u budućem radu su:

- Tehnika 6 šešira
- Različite perspektive
- CPS, preispitivanje pretpostavki, osvještavanje blokada
- Što me sputava u kreativnosti
- Razvoj kreativnosti
- Konvergentno i divergentno razmišljanje
- Načini za kreativnost
- Ova je radionica definitivno poboljšala moje analitičke sposobnosti
- Organizacijske vještine, razvijanje ideja
- Kreativno rješavanje problema, inovacijski motor

Što biste izdvojili kao posebno korisno i dobro?

- Prikazivanje raznih slika iz stvarnog života
- Konkretna tehnika, npr. 6 šešira
- Kreativne tehnike
- Pristup rješavanje problema
- Općenito sam način razmišljanja koji su nam ukazali
- Poticanje na razmišljanje i usuditi se biti drugačiji
- Drugi pogleda na kreativnost i probleme u kreativnosti
- Tehnika 6 šešira (4 odgovora), oslobađanje predrasuda, straha od neuspjeha, kreativan pristup predavačice
- 6 šešira + kreativna blokada
- Zanimljiva predavanja te veze s učenjem
- Metoda 6 šešira kao odličan alat u timskom radu i poduzetništvu općenito

Izdvojite što Vam se nije sviđelo i što biste predložili u svrhu poboljšanja.

- Smatram da je sve bilo jasno i korisno te da ne treba ništa mijenjati
- Sve odlično! Prof. Korkut prva liga!!
- Sve je bilo super (2 odgovora)

U kratkim crtama molimo Vas da napišete osobni dojam o radionici.

- Kreativno, Zanimljivo, Korisno
- Zabavno i poučno
- Zanimljivi princip koji ću sigurno primijeniti u budućnosti
- Jako mi se dopala; naučio sam dosta korisnih vještina/znanja
- Odličan predavač, smisleno prolazi kroz sve teme i približava ih nama kroz primjere
- Super koncipirana, puno stvari smo mogli naučiti, zanimljiva radionica
- Odlična, struktura za poželjeti; Prijedlog za više uključenosti u teorijskom dijelu

- Predobro, šteta što nije bilo više vremena za još koju tehniku
- Svakako bih preporučio kolegama te došao ponovo
- Primjenjivo iznimno na naše poslovne planove

• **III modul – Pravni okvir poduzetništva (29.travnja 2022.g.)**

Radionice „Obvezno i trgovačko pravo“ te „Radno-pravni odnosi“ održane su 29.travnja 2022. godine. Radionice su držali predavači: Jelena Uzelac, dipl.iur i Marko Lukač, struč.spec.oec. Ispunjenih je 10 anketa nakon ovih radionica.

Tablica 5 Ocjena radionice (29.04.2022.g.)

	Prosjek	Postotak (%)
1. Tema i sadržaj radionica vrlo su korisni.	5,00	100
2. Sadržaje radionica moći ću kvalitetno primijeniti u praksi.	5,00	100
3. Sadržaji radionica odgovaraju mojim obrazovnim potrebama.	5,00	100
4. Imao/la sam priliku za izražavanje svojeg mišljenja.	5,00	100
5. Radionica je ispunila moja očekivanja.	5,00	100
6. Zadovoljan/na sam organizacijom radionice.	5,00	100
7. Razumijem što se od mene očekuje kroz sljedeći zadatak.	5,00	100
8. Ovo obrazovanje/obuku bih preporučio/la svojim kolegama.	5,0	100
UKUPNA OCJENA RADIONICE	5,0	

Izvor: Samostalna izrada autorica rada

Tablica 6 Ocjena predavača - Jelena Uzelac, dipl.iur.

	Prosjek	Postotak (%)
1. Predavač je kvalitetno prenosio znanje i jasno objašnjavao.	5,00	100
2. Predavač je bio pripremljen.	4,90	98
3. Predavač je stvorio atmosferu koja je poticajna za komunikaciju.	4,90	98
4. Predavaču sam mogao/la postavljati pitanja i na njih sam dobio/la adekvatan odgovor.	4,90	98
5. Predavač je kroz predavanje pokazao sposobnost motivacije studenata i zainteresirao ih za materiju.	5,00	100%
UKUPNA OCJENA PREDAVAČA	4,94	

Izvor: Samostalna izrada autorica rada

Tablica 7 Ocjena predavača – Marko Lukač, struč.sp.ec.

	Prosjek	Postotak (%)
1. Predavač je kvalitetno prenosio znanje i jasno objašnjavao.	5,00	100
2. Predavač je bio pripremljen.	4,90	98
3. Predavač je stvorio atmosferu koja je poticajna za komunikaciju.	4,90	98
4. Predavaču sam mogao/la postavljati pitanja i na njih sam dobio/la adekvatan odgovor.	4,90	98
5. Predavač je kroz predavanje pokazao sposobnost motivacije studenata i zainteresirao ih za materiju.	5,00	100
UKUPNA OCJENA PREDAVAČA	4,94	

Izvor: Samostalna izrada autorica rada

Znanja / vještine koja mogu primijeniti u budućem radu su:

- Poslovno – pravni odnosi
- Oblici trgovačkih društava
- Kako odabrati vrstu trgovačkog društva.
- Kako se sklapaju ugovori
- Savjete iz struke.

Što biste izdvojili kao posebno korisno i dobro?

- Praktični primjeri
- Savjete i neke stvari izvan teorije.
- Trgovačka društva i ugovori.

Izdvojite što Vam se nije svidjelo i što biste predložili u svrhu poboljšanja.

- Uključivanje kroz primjere.

U kratkim crtama molimo Vas da napišete osobni dojam o radionici.

- Zanimljivo i poučno.
- Jako mi se sviđa.
- Dobila sam uvid u stvari koje nisam znala.
- Stvarno odlično.
- Bolje sam upoznat s pravima i obvezama u radnom odnosu.

• IV modul – Strateško planiranje i ljudski potencijali (06.05.2022.g.)

Radionica je održana 06.svibnja 2022. godine. Održala ju je dr.mr.Sanja Gutić Martinčić, a teme su „Strateško planiranje – misija i vizija“ te „Ljudski potencijali i upravljanje karijerom, plan zapošljavanja, selekcija ljudi“. Povratnu informaciju dalo je 14 studenata.

Tablica 8 Ocjena radionice (06.05.2022.g.)

	<i>Prosjek</i>	<i>Postotak (%)</i>
1. Tema i sadržaj radionica vrlo su korisni.	4,79	95,8
2. Sadržaje radionica moći ću kvalitetno primijeniti u praksi.	4,93	98,6
3. Sadržaji radionica odgovaraju mojim obrazovnim potrebama.	4,79	95,8
4. Imao/la sam priliku za izražavanje svojeg mišljenja.	4,86	97,2
5. Radionica je ispunila moja očekivanja.	4,71	94,2
6. Zadovoljan/na sam organizacijom radionice.	4,86	97,2
7. Razumijem što se od mene očekuje kroz sljedeći zadatak.	4,93	98,6
8. Ovo obrazovanje/obuku bih preporučio/la svojim kolegama.	4,86	97,2
UKUPNA OCJENA RADIONICE	4,84	

Izvor: Samostalna izrada autorica rada

Tablica 9 Ocjena predavača – dr.sc. Sanja Gutić Martinčić

	Prosjek	Postotak (%)
1. Predavač je kvalitetno prenosio znanje i jasno objašnjavao.	4,93	98,6
2. Predavač je bio pripremljen.	5,00	100
3. Predavač je stvorio atmosferu koja je poticajna za komunikaciju.	4,93	98,6
4. Predavaču sam mogao/la postavljati pitanja i na njih sam dobio/la adekvatan odgovor.	5,00	100
5. Predavač je kroz predavanje pokazao sposobnost motivacije studenata i zainteresirao ih za materiju.	4,93	98,6
UKUPNA OCJENA PREDAVAČA	4,96	

Izvor: Samostalna izrada autorica rada

Znanja / vještine koja mogu primijeniti u budućem radu su:

- Izražavanje misije i vizije našeg projekta i analiza konkurencije.
- Analiza radnog mjesta.
- Mogu primijeniti metodu selekcije prilikom zapošljavanja novih zaposlenika u vlastitoj tvrtki.
- Misija, vizija, tehnika.

Što biste izdvojili kao posebno korisno i dobro?

- Kako napraviti misiju i viziju.
- Način komunikacije predavača.
- Proces kod zapošljavanja.
- Sve je bilo iznimno korisno.
- 5 zašto tehnika.
- Svjesnost o analizi posla.

Izdvojite što Vam se nije sviđjelo i što biste predložili u svrhu poboljšanja.

- Preopćenito.

U kratkim crtama molimo Vas da napišete osobni dojam o radionici.

- Zanimljivo i korisno.
- Radionica, način na koji se odvijala i sama atmosfera su mi se jako sviđjela. Jako mi je drago da sam imao priliku prisustvovati takvom događaju.
- Korisno i interesantno
- Jasno i razumljivo prenošeno znanje, ugodna atmosfera.
- Odlično.

• IV modul – Poduzetničke kompetencije (14.05.2022.g.)

Radionica je održana 14. svibnja 2022. godine. Teme radionica su: „*Problem solving i decision-making* tehnika u poduzetništvu“, „Analitički menadžment“ i „Teorija igara“. Radionicu je održao izv.prof.dr.sc. Robert Kopal. Ispunjenih je 16 anketa.

Tablica 10 Ocjena radionice (14.05.2022.g.)

	Prosjeck	Postotak (%)
1. Tema i sadržaj radionice vrlo su korisni.	4,94	98,8
2. Sadržaje radionice moći ću kvalitetno primijeniti u praksi.	4,56	91,2
3. Sadržaji radionice odgovaraju mojim obrazovnim potrebama.	4,81	96,2
4. Imao/la sam priliku za izražavanje svojeg mišljenja.	4,94	98,8
5. Radionica je ispunila moja očekivanja.	5,00	100
6. Zadovoljan/na sam organizacijom radionice.	5,00	100%
7. Razumijem što se od mene očekuje kroz sljedeći zadatak.	4,75	95
8. Ovo obrazovanje/obuku bih preporučio/la svojim kolegama.	5,00	100
UKUPNA OCJENA RADIONICE	4,88	

Izvor: Samostalna izrada autorica rada

Tablica 11 Ocjena predavača – izv.prof.dr.sc.Robert Kopal

	Prosjeck	Postotak (%)
1. Predavač je kvalitetno prenosio znanje i jasno objašnjavao.	4,94	98,8
2. Predavač je bio pripremljen.	5,00	100
3. Predavač je stvorio atmosferu koja je poticajna za komunikaciju.	5,00	100
4. Predavaču sam mogao/la postavljati pitanja i na njih sam dobio/la adekvatan odgovor.	5,00	100
5. Predavač je kroz predavanje pokazao sposobnost motivacije studenata i zainteresirao ih za materiju.	5,00	100
UKUPNA OCJENA PREDAVAČA	4,99	

Izvor: Samostalna izrada autorica rada

Znanja / vještine koja mogu primijeniti u budućem radu su:

- Analitički menadžment definitivno su primjenjive u stvarnom i privatnom životu.
- Stablo korisnosti
- Teorija igara i određivanje cijene.
- Procjena i upravljanje rizicima, analiza i odlučivanje o poslovnim odlukama.
- Analizirati i primijeniti vjerojatnosti i tome prilagoditi svoje odluke. Teorija igara, težinsko ponderiranje, vjerojatnost, isplativost.
- Analitika i predviđanje rizika, vjerojatnost uspjeha i neuspjeha, poslovna logika.

Što biste izdvojili kao posebno korisno i dobro?

- Određene tehnike će pomoći u kreiranju, analiziranju poduzetničke ideje.
- Stablo korisnosti, teoriju igara i rizici.
- Teorija igara.
- Praktičnost.
- Nov način pristupa problemu.
- Gospodina Kopala.
- Razvijanje kreativnosti u načinu razmišljanja.
- Usvajanje tehnika minimizacije rizika, procjena protivnikovih poteza i odlučivanje.
- Rješavanje slučajeva i aktivno sudjelovanje u tome.
- Praktična primjena gore spomenutih znanja.
- Cijelo predavanje je jako korisno.
- Visoka količina informacija – visoka kvaliteta.
- Puno primjera kroz praksu.

Izdvojite što Vam se nije sviđelo i što biste predložili u svrhu poboljšanja.

- Sve pohvale.
- Sve je bilo odlično pripremljeno
- Aktivno sudjelovanje.
- Mrvicu previše matematike za jedan termin predavanja, ne u smislu da je loše nego smanjuje kapacitet mozga za samo izvođenje zaključka.
- Prekratko trajanje.

U kratkim crtama molimo Vas da napišete osobni dojam o radionici.

- Ponovila bih.
- Zabavno, korisno, zahtjevno i zanimljivo
- Odlična radionica koja mi je pomogla za drugačije gledanje situacije na tržištu i značaj konkurencije.
- Novo, zanimljivo, korisno i primjenjivo.
- Vrlo zanimljiva tematika koju ću dalje samostalno proučiti.
- Odlično organizirano, predavač odlično pripremljen, zanimljivo i korisno predavanje, odlična atmosfera, pozitivna i poticajna za komunikaciju i razmišljanje.
- Vrlo zanimljiva radionica, malo tko može odraditi 3 sata predavanja koji “prođu za 10 minuta“.
- Radionica je dobro osmišljena i znanja s nje su primjenjiva u budućnosti.
- Super razumljivo, sve pohvale, odličan i stručan predavač i pojednostavljena struktura predavanja.
- Detaljno objašnjeno, korisno znanje, praktični primjeri.

- Kompletno sam oduševljen, pogotovo predavačem. Apsolutna profesionalnost i predanost zadatku. Cijelo vrijeme sam bio potaknut na razmišljanje i radio na kapacitetu. Svaka pohvala.

• **V modul – Poduzetnički marketing i marketinške strategije (20.05.2022.g.)**

Radionica je održana 20.svibnja 2022. godine. Tema radionice je: „Marketing/1. Osnove marketinga, analiza tržišta i konkurencije, brend i vizualni identitet, faze razvoja.“ Predavač je bio Domagoj Poljak, struč.spec.oec. Anketu je ispunilo 13 studenata nakon održane radionice.

Tablica 12 Ocjena radionice (20.05.2022.g.)

	Prosjek	Postotak (%)
1. Tema i sadržaj radionica vrlo su korisni.	4,92	98,4
2. Sadržaje radionica moći ću kvalitetno primijeniti u praksi.	4,85	97
3. Sadržaji radionica odgovaraju mojim obrazovnim potrebama.	4,77	95,4
4. Imao/la sam priliku za izražavanje svojeg mišljenja.	5,00	100
5. Radionica je ispunila moja očekivanja.	4,77	95,4
6. Zadovoljan/na sam organizacijom radionice.	4,69	93,8
7. Razumijem što se od mene očekuje kroz sljedeći zadatak.	4,92	98,4
8. Ovo obrazovanje/obuku bih preporučio/la svojim kolegama.	4,77	95,4
UKUPNA OCJENA RADIONICE	4,84	

Izvor: Samostalna izrada autorica rada

Tablica 13 Ocjena predavača – Domagoj Poljak, struč.spec.oec.

	Prosjek	Postotak (%)
1. Predavač je kvalitetno prenosio znanje i jasno objašnjavao.	5,00	100
2. Predavač je bio pripremljen.	5,00	100
3. Predavač je stvorio atmosferu koja je poticajna za komunikaciju.	5,00	100
4. Predavaču sam mogao/la postavljati pitanja i na njih sam dobio/la adekvatan odgovor.	5,00	100
5. Predavač je kroz predavanje pokazao sposobnost motivacije studenata i zainteresirao ih za materiju.	5,00	100
UKUPNA OCJENA PREDAVAČA	5,0	

Izvor: Samostalna izrada autorica rada

Znanja / vještine koja mogu primijeniti u budućem radu su:

- Marketinške ideje, izrada loga.
- Marketinški mix, brendiranje.
- Važnost stvaranja brenda i analiza tržišta.
- 4P i SWOT.
- Osnove pojmove marketinga.

Što biste izdvojili kao posebno korisno i dobro?

- Analizu tržišta.
- SWOT analiza, analiza tržišta, primjeri iz prakse.
- Korisne i stvarne primjere.

Izdvojite što Vam se nije sviđelo i što biste predložili u svrhu poboljšanja.

- Sve je bilo super.
- Sve.
- Izbaciti neke dijelove.

U kratkim crtama molimo Vas da napišete osobni dojam o radionici.

- Sve je bilo super.
- Vrlo korisno.
- Zanimljivo i korisno.
- Korisno i jako zanimljivo, dva i pola sata prošlo za čas.
- D.P. genijalno.

• V modul – Poduzetnički marketing i marketinške strategije (20.05.2022.g.)

Radionica je održana također 20.svibnja 2022. godine, kao nastavak prethodne. Tema radionice je: „Marketing/2. Marketinški plan – digitalni marketing. Formiranje cijene i budžetiranje.“ Predavač je bio Marko Hrnjak. Anketnom ispunjavanju pristupilo je 14 studenata.

Tablica 14 Ocjena radionice (20.05.2022.g.)

	Prosjek	Postotak (%)
1. Tema i sadržaj radionica vrlo su korisni.	4,86	97,2
2. Sadržaje radionica moći ću kvalitetno primijeniti u praksi.	4,79	95,8
3. Sadržaji radionica odgovaraju mojim obrazovnim potrebama.	4,79	95,8
4. Imao/la sam priliku za izražavanje svojeg mišljenja.	4,86	97,2
5. Radionica je ispunila moja očekivanja.	4,71	94,2
6. Zadovoljan/na sam organizacijom radionice.	4,86	97,2
7. Razumijem što se od mene očekuje kroz sljedeći zadatak.	4,79	95,8
8. Ovo obrazovanje/obuku bih preporučio/la svojim kolegama.	4,79	95,8
UKUPNA OCJENA RADIONICE	4,81	

Izvor: Samostalna izrada autorica rada

Tablica 15 Ocjena predavača – Marko Hrnjak

	Prosjek	Postotak (%)
1. Predavač je kvalitetno prenosio znanje i jasno objašnjavao.	4,79	95,8
2. Predavač je bio pripremljen.	5,00	100
3. Predavač je stvorio atmosferu koja je poticajna za komunikaciju.	5,00	100
4. Predavaču sam mogao/la postavljati pitanja i na njih sam dobio/la adekvatan odgovor.	4,93	98,6
5. Predavač je kroz predavanje pokazao sposobnost motivacije studenata i zainteresirao ih za materiju.	4,86	97,2
UKUPNA OCJENA PREDAVAČA	4,92	

Izvor: Samostalna izrada autorica rada

Znanja / vještine koja mogu primijeniti u budućem radu su:

- Budžetiranje.
- Nove spoznaje o marketingu.
- Konverzija i AIDA.
- Digitalni marketing općenito.
- Korištenje digitalnih alata oglašavanja.

- Market targeting.
- SEO.
- Advertising.
- Digitalni marketing.
- Analiza tržišta prema digitalnom marketingu.

Što biste izdvojili kao posebno korisno i dobro?

- Pristup predavača.
- Budžetiranje oglašavanje.
- Kako budžetirati i targetirati ciljane skupine.
- Konkretni i digitalni primjeri iz prakse.
- Market targeting.
- Iskustvo predavača.

Izdvojite što Vam se nije sviđjelo i što biste predložili u svrhu poboljšanja.

- Puno toga spomenuto, dosta toga korisnog, ali i dosta ne baš korisnog. Trebalo je neke stvari objasniti bolje.
- Ništa.

U kratkim crtama molimo Vas da napišete osobni dojam o radionici.

- Najinteraktivnija radionica do sad i vrlo korisna znanja.
- Dobra atmosfera.
- Zanimljivo i korisno.
- Ponovite radionicu.
- Super je bilo.
- Sve super, korisno i zabavno.
- Odlično predavanje.
- Izuzetno zanimljivo i korisno.

• **VI modul – Financijski model poduzetništva (03.06.2022.g.)**

Radionica koju je održao doc.dr.sc. Aljoša Šestanović 03. lipnja 2022. godine obrađivala je sljedeću temu „Financijsko upravljanje – izvori financiranja i financijske projekcije“. Ovoj je radionici prisustvovalo 12 polaznika, te su svi naposljetku ispunili anketni upitnik.

Tablica 16 Ocjena radionice (03.06.2022.g.)

	Prosjek	Postotak (%)
1. Tema i sadržaj radionica vrlo su korisni.	5,00	100
2. Sadržaje radionica moći ću kvalitetno primijeniti u praksi.	4,67	93,4
3. Sadržaji radionica odgovaraju mojim obrazovnim potrebama.	4,58	91,6
4. Imao/la sam priliku za izražavanje svojeg mišljenja.	4,75	95
5. Radionica je ispunila moja očekivanja.	4,83	96,6
6. Zadovoljan/na sam organizacijom radionice.	4,92	98,4
7. Razumijem što se od mene očekuje kroz sljedeći zadatak.	4,67	93,4
8. Ovo obrazovanje/obuku bih preporučio/la svojim kolegama.	5,00	100
UKUPNA OCJENA RADIONICE	4,8	

Izvor: Samostalna izrada autorica rada

Tablica 17 Ocjena predavača – doc.dr.sc. Aljoša Šestanović

	Prosjek	Postotak (%)
1. Predavač je kvalitetno prenosio znanje i jasno objašnjavao.	4,58	91,6
2. Predavač je bio pripremljen.	5,00	100
3. Predavač je stvorio atmosferu koja je poticajna za komunikaciju.	4,75	95
4. Predavaču sam mogao/la postavljati pitanja i na njih sam dobio/la adekvatan odgovor.	4,67	93,4
5. Predavač je kroz predavanje pokazao sposobnost motivacije studenata i zainteresirao ih za materiju.	4,83	96,6
UKUPNA OCJENA PREDAVAČA	4,77	

Izvor: Samostalna izrada autorica rada

Znanja / vještine koja mogu primijeniti u budućem radu su:

- Opravdati trošak kapitala.
- Izrada izvještaja i financijskih tokova, RDG.
- Financijska pismenost.
- Izrada financijskih tokova.

- Primjeri novčanih tokova.
- Excel tablica sa formulama.
- Planiranje projekta

Što biste izdvojili kao posebno korisno i dobro?

- Profesorov način objašnjavanja.
- Opće znanje jer mi je falilo o ovoj temi.
- Kako izračunati profitabilnost.
- Sve.
- Procjena prihoda i rashoda.
- Profesor vrlo dobro zna zainteresirati i održati pažnju.
- Puno primjera iz vlastitog iskustva.

Izdvojite što Vam se nije sviđelo i što biste predložili u svrhu poboljšanja.

- Više komunikacije.
- Prvo proći osnovne pojmove koji se koriste na predavanju – jer bez predznanja je teško razumjeti.
- Malo bolje objašnjavati stručne pojmove.
- Mislim da radionica nije krenula otpočetak, puno toga što je bilo objašnjeno nisam znala što znači.
- Malo više praktičnih primjera.
- Produljio bi predavanje za još 1 sat.

U kratkim crtama molimo Vas da napišete osobni dojam o radionici.

- Super, inteligentan predavač.
- Top.
- Odličan pristup predavača koji je kompleksnu temu vrlo razumljivo i jednostavno objasnio.
- Korisna tematika.
- Sve je bilo odlično.
- Vrlo korisno.

• VI modul – presjek *startupa* i predstavljanje ideje - *pitch* (03.06.2022.g.)

Radionica je održana 03.lipnja 2022. godine. Tema radionice bila je „Razvoj ideje i upravljanje poslovanjem“. Radionicu je održala Sanja Ljubičić, poduzetnica i voditeljica razvoja proizvoda u KentBank. Nakon održane radionice, anketni upitnik ispunilo je ukupno 13 studenata.

Tablica 18 Ocjena radionice (03.06.2022.g.)

	Prosjek	Postotak (%)
1. Tema i sadržaj radionica vrlo su korisni.	4,15	83
2. Sadržaje radionica moći ću kvalitetno primijeniti u praksi.	4,31	86,2
3. Sadržaji radionica odgovaraju mojim obrazovnim potrebama.	4,38	87,6
4. Imao/la sam priliku za izražavanje svojeg mišljenja.	4,77	95,4
5. Radionica je ispunila moja očekivanja.	4,15	83
6. Zadovoljan/na sam organizacijom radionice.	4,15	83
7. Razumijem što se od mene očekuje kroz sljedeći zadatak.	4,23	84,6
8. Ovo obrazovanje/obuku bih preporučio/la svojim kolegama.	4,23	84,6
UKUPNA OCJENA RADIONICE	4,3	

Izvor: Samostalna izrada autorica rada

Tablica 19 Ocjena predavača – Sanja Ljubičić

	Prosjek	Postotak (%)
1. Predavač je kvalitetno prenosio znanje i jasno objašnjavao.	4,16	83,2
2. Predavač je bio pripremljen.	4,62	92,4
3. Predavač je stvorio atmosferu koja je poticajna za komunikaciju.	4,31	86,2
4. Predavaču sam mogao/la postavljati pitanja i na njih sam dobio/la adekvatan odgovor.	4,38	87,6
5. Predavač je kroz predavanje pokazao sposobnost motivacije studenata i zainteresirao ih za materiju.	3,92	78,4
UKUPNA OCJENA PREDAVAČA	4,28	

Izvor: Samostalna izrada autorica rada

Znanja / vještine koja mogu primijeniti u budućem radu su:

- Jobs to be done.
- Iskustvo.
- Prvo predstavi problem pa zatim rješenje.

Što biste izdvojili kao posebno korisno i dobro?

- Ništa. Jako monotono.
- Metodologija koja je primjenjiva.
- Percepcija budućnosti
- Iskustvo predavača kroz *startupove*.

Izdvojite što Vam se nije sviđjelo i što biste predložili u svrhu poboljšanja.

- Manje monotonog razgovora.
- Monotono, ne motivirajuće.
- Sve je bilo šturo, nedovoljno objašnjeno, većinu toga smo već čuli i dobili kvalitetniji odgovor.

U kratkim crtama molimo Vas da napišete osobni dojam o radionici.

- Monoton način razgovora.
- Nije mi se uopće sviđjelo.
- Konstruktivno i primjenjivo.
- Odlična.
- Zanimljiva radionica, vrlo interaktivna.
- Radionica mio se nije sviđjela.
- Zanimljivo i korisno.
- Najzanimljivija radionica do sada.

• VI modul – Informatičko poduzetništvo (10.06.2022.g.)

Radionica je održana 10. lipnja 2022. godine u sklopu VI. modula. Teme radionica su: „Pivot tablice, Gantt dijagram, napredni Excel u poduzetništvu“. Radionice je održao Ivan Božajić, struč.spec.ing.sec. Broj ispunjenih anketa je 12.

Tablica 20 Ocjena radionice (10.06.2022.g.)

	Prosjek	Postotak (%)
1. Tema i sadržaj radionica vrlo su korisni.	4,15	83
2. Sadržaje radionica moći ću kvalitetno primijeniti u praksi.	4,31	86,2
3. Sadržaji radionica odgovaraju mojim obrazovnim potrebama.	4,38	87,6
4. Imao/la sam priliku za izražavanje svojeg mišljenja.	4,77	95,4
5. Radionica je ispunila moja očekivanja.	4,15	83
6. Zadovoljan/na sam organizacijom radionice.	4,15	83

7. Razumijem što se od mene očekuje kroz sljedeći zadatak.	4,23	84,6
8. Ovo obrazovanje/obuku bih preporučio/la svojim kolegama.	4,23	84,6
UKUPNA OCJENA RADIONICE	4,3	

Izvor: Samostalna izrada autorica rada

Tablica 21 Ocjena predavača – Ivan Božajić, stuč.spec.ing.sec.

	Prosjek	Postotak (%)
1. Predavač je kvalitetno prenosio znanje i jasno objašnjavao.	4,16	83,2
2. Predavač je bio pripremljen.	4,62	92,4
3. Predavač je stvorio atmosferu koja je poticajna za komunikaciju.	4,31	86,2
4. Predavaču sam mogao/la postavljati pitanja i na njih sam dobio/la adekvatan odgovor.	4,38	87,6
5. Predavač je kroz predavanje pokazao sposobnost motivacije studenata i zainteresirao ih za materiju.	3,92	78,4
UKUPNA OCJENA PREDAVAČA	4,28	

Izvor: Samostalna izrada autorica rada

Znanja / vještine koja mogu primijeniti u budućem radu su:

- Korištenje pivot tablice i još nekih ,mogućnosti excela koje dosad nisam znala.
- Rad u excelu.
- Rad i manipulacija popdataka u excelu sustavu.
- Grant dijagram.

Što biste izdvojili kao posebno korisno i dobro?

- Pivot tablice, filter.
- Kako biti brz i efikasan, napraviti projekt u excelu.
- Praktično, aktivno,“hands-on“ sustav
- Sve ću definitivno koristiti.
- Način i brzina izrade projekta. Podaci pomoću pivot tablice i Excel.
- Rad u Excelu.
- Primjenjivo na projektu radionice.

Izdvojite što Vam se nije sviđjelo i što biste predložili u svrhu poboljšanja.

- Prekratko, prebrzo.
- Kvaliteta profesora.
- Entuzijazam predavača i način predavanja.
- Više vremena za zadatke jer za one koji se susreću prvi puta nije bilo za pratiti.

U kratkim crtama molimo Vas da napišete osobni dojam o radionici.

- Vrlo korisno.
- Korisna znanja koje se mogu odmah primijeniti.
- Ukratko, edukativno, korisno i jasno.
- Odlično, korisno i lijepo preneseno znanje.
- Zanimljiva radionica . predavač je odlično objasnio, sve je bilo razumljivo.
- Sve je bilo super.
- Odlično.

- **DODATNI MODUL – Last but not least (24.06.2022.g.)**

24. lipnja 2022. godine održan je dodatni modul. Teme radionice su: „Deus Ex Machina: neočekivani kraj ili početak?“, „Analiza (socijalnih) mreža i socijalna fizika: praktična primjena“, „Information & Cyber security awareness“. Radionice je održao izv.prof.dr.sc. Robert Kopal. Radionici je prisustvovalo 15 studenata.

Tablica 22 Ocjena radionice (24.06.2022.g.)

	Prosjek	Postotak (%)
1. Tema i sadržaj radionica vrlo su korisni.	5,00	100
2. Sadržaje radionica moći ću kvalitetno primijeniti u praksi.	4,73	94,6
3. Sadržaji radionica odgovaraju mojim obrazovnim potrebama.	4,87	97,4
4. Imao/la sam priliku za izražavanje svojeg mišljenja.	4,93	98,6
5. Radionica je ispunila moja očekivanja.	4,80	96
6. Zadovoljan/na sam organizacijom radionice.	4,87	97,4
7. Razumijem što se od mene očekuje kroz sljedeći zadatak.	4,93	98,6
8. Ovo obrazovanje/obuku bih preporučio/la svojim kolegama.	4,80	96
UKUPNA OCJENA RADIONICE (prosjek prosjeka)	4,87	N/A

Samostalna izrada autorica rada

Tablica 23 Ocjena predavača – izv.prof.dr.sc.Robert Kopal

	Prosjeak	Postotak (%)
1. Predavač je kvalitetno prenosio znanje i jasno objašnjavao.	4,93	98,6
2. Predavač je bio pripremljen.	5,00	100
3. Predavač je stvorio atmosferu koja je poticajna za komunikaciju.	4,87	97,4
4. Predavaču sam mogao/la postavljati pitanja i na njih sam dobio/la adekvatan odgovor.	5,00	100
5. Predavač je kroz predavanje pokazao sposobnost motivacije studenata i zainteresirao ih za materiju.	4,87	97,4
UKUPNA OCJENA PREDAVAČA (prosjeak prosjeka)	4,93	98,6

Samostalna izrada autorica rada

Znanja / vještine koja mogu primijeniti u budućem radu su:

- Analiza socijalnih mreža.
- Problem solving.
- Socijalne mreže – lideri. Socijalna fizika. Mudrost mase
- Kako upotrijebiti a kada ne Gausovu krivulju.
- Kako stići u budućnost prije nego li se dogodi.
- Data science, komunikacija, analiza tržišta.
- Sve navedeno na radionici primjenjivo je u korporativnoj kulturi

Što biste izdvojili kao posebno korisno i dobro?

- Praktični i stvarni primjeri biznis modela
- Zaštita podataka – važnost.
- Osvješćivanje o cyber alatima – koliko daleko ide.
- Cyber sigurnost.
- Vještine predavača, procjene rizika.
- Knjige preporučene i socijalno učenje i socijalni inženjering.
- Cyber security, primjena analiza socijalnih mreža, SNA neophodan.

Izdvojite što Vam se nije sviđelo i što biste predložili u svrhu poboljšanja.

- Jedan čovjek ne može promijeniti svijet – možda bi radionica bila bolja u dvoje.
- Korisni savjeti zaštite od cyber napada.

U kratkim crtama molimo Vas da napišete osobni dojam o radionici.

- U kratkim crtama prof. Kopal je osoba koju mogu slušati dan i noć o istoj materiji, a opet nešto novo naučiti.
- Zanimljiv sadržaj koji potiče na razmišljanje.
- Najbolja i najzanimljivija radionica do sada.
- Jasno i detaljno odrađene teme posebno kroz primjere.
- Teorija i praksa nisu isto. Manjina uvijek ostaje manjina jer ljudi ne žele promjene. A kad vidiš što drugi ne vide, to je problem. Širimo znanje i svijest, ali..
- Radionica je bila lijep povratak na predavanje i znanje koje smo stekli na KIASM-u i nezaboravnim predavanjima prof. Kopala. Voljela bih da imamo priliku češće slušati takva predavanja i prof. Kopala i prof. Korkut
- Zanimljivo, poučno. Ukazuje na prostore kako obraćati pažnju na tehnike i kako raditi na sebi konstantno.

ZAKLJUČAK

Neminovna je važnost poticanja inovacija, ulaganja u obrazovanje te pružanja podrške malim i srednjim poduzećima u Republici Hrvatskoj kako bi postali konkurentni na globalnom tržištu.

Motivacija mladih za ulazak u poduzetništvo često proizlazi iz želje za autonomijom, ostvarivanjem vlastitih ideja te postizanjem financijske dobiti. Međutim, motivacija nije uvijek financijske prirode. Mladi poduzetnici i poduzetnice često teže ostvarivanju svojih kreativnih zamisli i želji za samostalnim vođenjem posla. Ključna točka intervencije u tom kontekstu je poticanje obrazovnih programa i mentorstva koji će mladima pružiti potrebne vještine, znanje i podršku za razvoj njihovih poduzetničkih ideja.

Jedan od izazova s kojima se mladi poduzetnici i poduzetnice suočavaju je nedostatak iskustva u poslovanju. Ova nesigurnost može ih izložiti nepredviđenim situacijama i odlukama, što zahtijeva brzo učenje i prilagodbu. Stoga, korisna može biti podrška u obliku mentorskih programa i radionica koje nude praktična znanja o vođenju posla. Institucionalna podrška u obliku olakšanog pristupa kreditima ili investicijama također bi mogla potaknuti mlade poduzetnike na uspješniji početak. Nedostatak podrške od strane starijih i iskusnijih članova poslovne zajednice također predstavlja izazov. Ključno je stvaranje okoline u kojoj se cijeni i podržava poduzetnički duh mladih. Razvoj mreža i zajednica koje okupljaju mlade poduzetnike omogućuje dijeljenje iskustava, savjeta te pristup potencijalnim mentorstvima i investitorima. Financijski izazovi, kao što su nesigurnost dohotka, visoka razina stresa i rizik gubitka uloženog kapitala, zahtijevaju posebnu pažnju. Državne poticaje, subvencije i olakšice za mlade poduzetnike i poduzetnice mogu pružiti dodatnu financijsku potporu. Također, educiranje mladih o

financijskom upravljanju i razumijevanju rizika može povećati njihovu otpornost na financijske izazove. Izazovi tehnoloških promjena zahtijevaju stalno učenje i prilagodbu mladih poduzetnika. Edukacijski programi usmjereni na tehnološku pismenost i inovacije ključni su za održavanje konkurentne prednosti. Stoga, podrška mladim poduzetnicima i poduzetnicama treba biti sveobuhvatna i prilagođena njihovim specifičnim potrebama. Edukacija, mentorski programi, financijska podrška i stvaranje poticajnog okruženja čine osnovu intervencija koje mogu potaknuti uspješnost poduzetništva među mladima. Važno je usmjeriti napore ka razvoju cjelovitog ekosustava podrške, čime bi se stvorili uvjeti za održiv i uspješan poduzetnički put mladih ljudi. Poduzetnička edukacija potrebna je na svim nivoima obrazovanja, te bi se ona međupredmetno trebala usvajati već od najranijih osnovnoškolskih klupa pa nadalje. Top of FormBottom of Form

Stvaranje poticajnog poduzetničkog ekosustava u RH ključno je za održivi gospodarski napredak. Mladi poduzetnici i poduzetnice predstavljaju vitalnu snagu koja može unaprijediti inovacije i konkurentnost zemlje. Nužno je ulagati u obrazovanje, poticati inovacije te podržati institucionalne strukture koje potiču poduzetništvo kako bi se stvorilo okruženje u kojem će poduzetništvo mladih procvjetati, pridonoseći novim idejama i poslovnim prilikama u Republici Hrvatskoj. Razvoj poduzetničkog ekosustava u Hrvatskoj je dugotrajan proces koji zahtijeva kontinuirane napore svih dionika, uključujući vladu, akademske institucije, financijske sektore te same poduzetnike. Unatoč određenim izazovima i ograničenjima, prisutan je veliki potencijal u daljnji razvoj poduzetničkog sektora u Hrvatskoj.

Zaključak iz svega navedenoga ukazuje na to da su programi radionica za studentsku populaciju iznimno važni i relevantni u kontekstu njihovog profesionalnog razvoja ali i razvoja poduzetničkog ekosustava Republike Hrvatske. Visoka razina zadovoljstva polaznika, prepoznata korisnost u stvarnim radnim situacijama te stečene vještine i znanja naglašavaju nužnost takvih inicijativa. Ti programi ne samo da pridonose podizanju svijesti među studentima i studenticama o konkretnim izazovima radnog okruženja, već i potiču praktično učenje i razvoj ključnih vještina potrebnih za uspješno djelovanje u industriji. U konačnici, potrebno je naglasiti podršku i daljnje unapređenje takvih programa kako bi se osiguralo kontinuirano poboljšanje profesionalne pripreme studentske populacije i njihova uspješna integracija u šire radno okruženje.

BUSINESS ECOSYSTEM AND YOUTH ENTREPRENEURSHIP IN THE REPUBLIC OF CROATIA

Abstract: This paper provides an overview of the elements of the entrepreneurial ecosystem that promote entrepreneurship among young people. The focus is on the work of the EFFECTUS Entrepreneurship Incubator (EPI) at Effectus Polytechnics and the project “Launch the idea”, as an example of best practices in promoting entrepreneurship among students. The paper describes the structure, goals, and programs of EPI, as well as analyses the results of the conducted education. The empirical research shows positive effects of the educational program on participants, empowering their entrepreneurial competencies and improving their entrepreneurial skills. Additionally, the paper offers recommendations for further practices in promoting youth entrepreneurship. The conclusion of this paper emphasizes that further development of the entrepreneurial ecosystem is crucial for promoting entrepreneurship among young people. Integration of different sectors, support from flexible financial policies, and the implementation of proactive education programs are key elements for successfully creating and developing an entrepreneurial ecosystem that will support young entrepreneurs and stimulate their success.

Keywords: entrepreneurship, entrepreneurial ecosystem, youth entrepreneurship, EFFECTUS entrepreneurial incubator (EPI)

LITERATURA

Knjige:

1. Hisrich, R.D., Peters, M.P. i Shepherd, D.A. (2011) Poduzetništvo, 2011. MATE
2. Ilišin, V. (1999) Mladi na margini društva i politike, 1999. Alinea
3. Jurković, R. i Trojak, N. (2021). Poduzetništvo (4.izdanje), 2021. Algebra
4. Kolaković, M. (2006). Poduzetništvo u ekonomiji znanja, 2006. Sinergija d.o.o.
5. Kuliš, A. (2016) Inovacije i poduzetništvo, 2006. Ekonomski fakultet Sveučilišta u Splitu
6. Ries, E. (2013) Lean Startup. 2013. MATE
7. Škrčić, M. i Mikić, M. (2011) Poduzetništvo, 2011. Sinergija
8. Škrčić, M. (2006) Poduzetništvo u ekonomiji znanja, 2011. Sinergija
9. Vidučić Lj. (2005) Mala i srednja poduzeća- Financijski, računovodstveni pravi aspekt osnivanja i poslovanja, 2005. Ekonomski fakultet u Splitu

Članci i zbornici radova:

10. Audretsch, D. B., Belitski, M. (2016) Entrepreneurial ecosystems in cities: Establishing the framework conditions. *The Journal of Technology Transfer*, vol. 42, no.5, str. 1030-1051.
11. Garaeva, D. (2016) Startups in the context of the digital single market: comparative analysis of EU and Russian legislation frameworks. *InterEU law east: journal for the international and European law, economics and market integrations*, vol. 3, no. 1, str. 133-143.
12. Gilberg, E., Jurković, R. (2017) Characteristics of entrepreneurial networking practices through different phases of establishing a novel innovation firm. *International journal of digital technology & economy*, vol. 2, no. 2, str. 67-78.
13. Kružić, D. (2007). Poduzetništvo i ekonomski rast: reaktualiziranje uloge poduzetništva u globalnoj ekonomiji. *Ekonomski misao i praksa*, vol. 1, br. 2,
14. Lazear, E. P. (2005) Entrepreneurship. *Journal of Labor Economics*, vol. 23, no. 4, str. 649–680.
15. Lupić, M. i Bujan, I. (2017) Poduzetništvo mladih – prilike i prepreke. *Obrazovanje za poduzetništvo – E4E: znanstveno stručni časopis o obrazovanju za poduzetništvo*, vol. 7, no. 1, str. 63-80.
16. Miralles, F., Giones, F. i Riverola, C. (2016) Evaluating the impact of prior experience in entrepreneurial intention. *International Entrepreneurship and Management Journal*, vol. 12, no. 3, str. 791-813.
17. Nikolić, G. i Zorić, D. (2014) Razvoj startup kulture u Hrvatskoj u funkciji razvoja gospodarstva. *Praktični menadžment: stručni časopis za teoriju i praksu menadžmenta*, vol. 5, no. 2, str. 98-102.
18. Škrtić, M. i Mikić, M. (2006) Gospodarsko značenje hrvatskoga poduzetništva – šanse i zamke. *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu*, vol. 4, no. 1,
19. Zellweger, T., Sieger, P. i Halter, F. (2011) Should I stay or should I go? Career choice intentions of students with family business background. *Journal of Business Venturing*, vol. 26, no. 5, str. 521-536.

Internet izvori:

20. CEPOR (2023). *Izvjješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj*, dostupno na: <https://www.cepor.hr/izvjesce-o-malim-i-srednjim-poduzecima-u-hrvatskoj/>, pristup 7.3.2024.
21. CRANE (2024). O nama., <http://crane.hr/o-nama/>, pristup 3.4. 2024.
22. EFFECTUS. *Pokrenut EPI – EFFECTUS poduzetnički inkubator*, dostupno na: <https://effectus.com.hr/pokrenut-epi-effectus-poduzetnicki-inkubator/>, pristup 5.4.2024.

23. Europska komisija (2024): Erasmus for young entrepreneurs, <https://www.erasmus-entrepreneurs.eu/index.php>, pristup 3.4. 2024.
24. FDMRI. *EFFECTUS poduzetnički inkubator – prijava na projekt „Lansirajmo ideju“*, dostupno na: <https://fdmri.uniri.hr/effectus-poduzetnicki-inkubator-prijava-na-projekt-lansirajmo-ideju/>, pristup 5.4.2024.
25. HBOR (2024). Poduzetništvo mladih, žena i početnika, <https://www.hbor.hr/kreditni-program/poduzetnistvo-mladih-zena-i-pocetnika>, pristup 3.4. 2024.
26. HGK (2024) Digitalna komora, <https://digitalnakomora.hr/e-gospodarske-informacije/poslovne-informacije/vodici>, pristup 4.4.2024.
27. Poslovni.hr (2014). *Poduzetništvo u Hrvatskoj ima priliku za daljnji rast i razvoj.*, dostupno na: <https://www.poslovni.hr/poduzetnik/poduzetnistvo-u-hrvatskoj-ima-priliku-za-daljni-rast-i-razvoj-284893>, pristup 1.2.2024.
28. Službena stranica Središnjeg državnog portala (2020). *Garancija za mlade*, dostupno na: https://gov.hr/moja-uprava/rad/trazenje-posla/garancija-za-mlade-1794/1794_3.9.2023.

Ostalo (publikacije, strategije, izvješća,...):

29. Delić, A., Oberman Peterka, S., Perić, J. (2014) *Želim postati poduzetnik*. Osijek: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Osijeku, dostupno na: <https://www.hup.hr/EasyEdit/UserFiles/Želim%20postati%20poduzetnik.pdf>, pristup 30.11.2023.
30. Mason, C., Browa, R. (2014). *Entrepreneurial ecosystems and growth oriented entrepreneurship*. OECD, LEED, dostupno na: <https://www.oecd.org/cfe/leed/Entrepreneurial-ecosystems.pdf>, pristup 2.2.2024.
31. Vlada RH (2023). *Strategija pametne specijalizacije*, dostupno na: <https://mingor.gov.hr/UserDocsImages/slike/Vijesti/2022/S3%20do%202029%20Tekst%20VRH%202023%2012%2013.pdf>, pristup 3.4.2024.
32. Vlada RH (2023). *Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine*, dostupno na: <https://hrvatska2030.hr>, pristup 5.4.2024.